Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

Серлo

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз * ЕРА, 12 АПРЕЛЬ, 1990 ШУ. * № 43 (7857). * Мах 3 кеп.

Принципиальни ларда тІа барт чІоагІбара

КПСС Централъни Комитето мехка коммунисташка яздаь гуччахьара письмо

Новкъостий коммунисташ!

Ер письмо шуга яздайта КПСС XXVIII съезд хилалехьа общество а парте а чакхъювлача чоалханеча, вІашдухьаленаш йолча процессаша.

Мехка хулача кІоарггача хувцамаша, цунна хьалхашка эттача ирача проблемаша къаьстта лоархІам лакхбу съезда. ХІаьта Іалаьмате дуккха хІама тийша да вай партийни форума еча кийчонах, малагІа уйла, малагІа идейни ганзи политически активи йолаш коммунисташ цунна накъаболхаш хиларах.

ХІанз партийни организацешка, кепайоазон тІа чІоагІагІа ярждаш латт Централъни Комитето кийчъяь йола парте XXVIII съезда йолча Платформа а цун кердача Устава а проекташ ларде латта съезда хьалхара дискусси.

Авторитарно - бюрократически система хаьдда дІайоаккхаш, гуманни, демократически социализмагахьа, эффективни планово - рыночни экономикагахьа, правови паччахьалкхенгахьа, Советски Федераци керда яккхаргахьа, вахара доаггІаш дола хьалаш халкъа хьадаргахьа, «шийла тІом» дІабаккха таро хулийташ йолча кердача арахьарча политикагахьа дерзаро таро хулийтаргъя мехка эшшача оагІорахьа ресурсаш тІаерзае — уж КПСС ЦК Платформа проекта тІара перестройка маІан хьахьокхаш йола положенеш партии халкъи вІаши кхотадара беркате кІийле я.

Шерра а паргІатта а дискусси еча хана проекташ хьаллоацаш санна, царна критика а ю, цхьайолча хана ира а еш, тоадараш, тІатохараш, нийсдараш юкъекхухь, альтернативни варианташ увттаю. ТІатеІІа болх беш латт КПСС Платформеи Устави тоадара гІулакх дергдолаш мел дар вІашагІтохара а цун анализ яра а.

Дискуссе хьахьокх парте а общество а хІанз йолаш йола дуккхача тайпара уйлаши позицеши, социально-политически сфере кхохкам оттара, экономикерча кризисни явленешта, къамашта юкъерча гІулакхашкарча конфликташта, сепаратистски тенденцешта, зуламаш дукхагІа хулаш хилара, дисциплинеи порядоки мел ялара нах чІоагІа сагота болга гучадоах.

Гласноста, демократе, паргІатта уйлаш е йиш хилара хьалашка вайцига бакъахьара хІама а хинна дІаэттад политически уйлайи позицейи шерра спектр хилар. Ший кулгалдара лоархІам законагІа чІоагІбаь хинначара юхаяьннача КПСС-о гІулакхаца дІахьекхад ше гуччахьа, уйлаш цІена йолаш идейи яхь лелаеш йолга.

Цунца цхьана Централъни Комитето теркал ца деш дита йиш йоацаш лерхІ белггалча наха ше лаьцача стратегически наькъа тІара парте юстара яккха, хІаьта из де вІаштІехьа ца даьлча — из йохаргйолаш провокаци е гІерташ леладу гІулакхаш.

Из деш да аьттехьара санна, аьрдехьара а. Цхьабараша перестройка харц ю, из обществои партии «либерально - буржуазни хувцаилар» да, ала гІерташ. Вокхар, антисоциалистически низех дІа а беттaлуш, Октябрьски революци яккхар трагически гІалат да, яхаш кхайкаду, капитализм юхаоттае тІахьех. ЦІенхаштта кхерам ба националистически шовинистически уйлаш хилар, сепаратистски гІулакхаш долаш хилар. Из деррига белгтала Іаткъаш да партена а.

Коммунисташа нийса белгалдоах дуккхача партийни структурашка консерватизм, уйлай а гІулакхий а догматизм йолаш хилар, нахаца къамаьл де, царга ладувгІа, цар яхар кхетаде, из хьаде ца ховш хилар. Цу дерригне партена кІезига зе дац. ДегІаухача общества хІанзара тенденцеш, бокъонца йола демократи, гласность гІулакхаца чІоагІъе эшаш хилар, керттерча даькъе сага терко е езаш хилар ца лархІар — из политически вахаре геттара юстара нийсвалар да. Сталинизмахи сеца лаьттача шерехи юхедисар кхы цІаккха тІа ца эдар — из КПСС вахаре чІоагІа лоархІаме да.

Кхы кІезигагІа йоацаш сагото яйт цхьаболча КПСС членаша перестройка байракха кІал партена духьала псевдорадикальни позицеш тІара къовсам дІаболабаро. Шоаш «лерраргІа дІаболхаш бола демократаш ба», цаІаш мара хила ца тарлу овлангара хувцамаш хьаллоацараш ба, яхаш дІакхайка а деш, уж тІагІерт КПСС идейни а организационни а кІийленашта, хІаьта царех цхьабараш гуччахьа Ленин, ленинизм бІехьъе гІерт. Цу даькъе шоашта теркам тІаоз «демократически платформа» оалачоа гонахьа гулбеннараша леладеча гІулакхаша.

Дагадохийт: КПСС ЦК проекта тІа да альтернативни проекташка кхаччалца предложенеш тела хьех, аьнна. Цхьанна тайпара бехк бе йиш яц парте члений группас шийна хетар белгалдаьккхад, аьнна. Цул совгІа, кхетаде йиш я «демократически платформаси» ций текста тІа шоаш обществера, партера ситуацена цІенхаштта сагота хилар, хаьдда из хувца гІортара тІехьа хилар хьахьокха хьажар, дуккхабараша раьза болаш тІаэц из ира критически маІан дола документаш.

Цхьабакъда, мадарра аьлча «демократически платформа» парте стратегии тактикеи оттаеча конструктивни дакъа юкъедахьа гІертац. Цу тІа тахан общества чІоагІа дагадоахкача принципиальни дешашта жоп лац, экономика, социальни сфера, къамашта юкъерча отношеней, арахьарполитически балха даькъе хаьдда предложенеш телац.

ДІадахачун а таханарчун а цІенхаштта мах бара, цкъарчоа, перестройка радикальни маІан дала гІерт, аьнна, хетача лозунгашта тІехьашка «демократически платформа» авторий уйлашка да, вай партех цхьаккха форма йоаца ассоциаци яр, фракцештеи группаштеи шоай безам бар де паргІато а луш, вешта аьлча, практически из йохаяр.

ХІаьта цу лостамагІа шерра пропагандистски а организаторски а болх дІаболабаьб. Из оагІув хьаллоацараша регистраци еш латт, центре а цхьайолча регионашка а координационни советаш хьаьй, моттигашка эмиссараш дІаухийт. Иштта КПСС-х тийша йоаца материальни база хьаярах дола дош оттадаьд. Из КПСС чура шин даькъа екъа гІертилга, политически арена тІара из дІаяккха гІертилга да.

Мадарра аьлча, цунга вугаш да парте федералистски структура хьае гІортар, къаманга хьежжа коммунисташ шоайла хийра а баьха, дІа-са бекъа гІортар.

Тхо парти шин даькъе екъара духьала, партийни мутІараш кхотадара тІехьа да.

Уж а вожаш а проблемаш кхетаеча, перестройка декхараш оттадеча бе-бе уйла хилар, нагахьа санна, уж парте идейно-теоретически а организационни а кІийленашта духьала беце, из массе оагІорахьа дувца йиш йола хІама хила а йиш я, хила а деза, цхьабакъда, парте шин даькъа екъара дола бахьан хила йиш яц. ХІара коммуниста таро лу съезда хьалхарча дискуссешка дакъа лаца, шийна хетар ала, ший уйлаш тІа латта, уж чакхъяха хьажа. КПСС Платформа а Устава а проекташ моллагІча предложенештеи тІатохараштеи йийлла я. Социалистически хоржама доазошка тайп-тайпарча хетарий хьакъалеча синтеза наькъашца мара хьае йиш яц парте а мехка а кхоане белгалйоаккхаш йола коммунистий цаІ йола платформа.

КПСС ЦК-е юххьанцарча партийни организацей теркам тІаоз съезда хьалхарча дискуссей хьинар айде дезаш хилара, из айхха общества эргаяккхара процессашца, практически гІулакхашца ювза езаш хилара. МайрагІа вІашкадухьалъувттае тайп-тайпара уйлаш, юха а ца тетташ, хІара конструктивни уйла лораеш хьаллаца, хІаьта цунца цхьана идейни кегараштеи идейни ловзараштеи аминикъ бехка беза. Коммунистий бокъо яц политически амбицеш мара кхы хІама кІал доацача доккхийча къамаьлашкеи даьссача хабарашкеи шоаш Іехабайта.

ХьатІаэттай, паргІатта дискуссеш елга дІа а ца доаккхаш, цун конструктивни юхьиг чІоагІ а еш, къоастаде деза гІулакх тІатеІІа толхаде гІертача, КПСС юкъе организационни кийчъяь фракцеш хьаеча, советски халкъа баь социалистически хоржам харцахьа ба яхача, шоай уйлащеи оамалащеи, мадарра аьлча, шоаш партена юстара баьхача парте членащара къамаьл миштта хила деза ха. Бокъо йий уж санна бола нах КПСС мутІарашка бита?

Из хаттар оттадаьд политически дегІаахара логико, хІаьта цунна жоп дала деза коммунисташа, партийни организацешеи цар комитеташеи.

Партеца къовсам лоаттабара наькъ тІа баьнаращца къастар дац из ІоцІенъяр, кхыча тайпара уйлаш яраш тоІабар да. Из фракционни группировкай организатораштa духьала тІадерзадаь хила деза. ТІаккха псевдореволюционни къамаьлашка баьнача партеи обществеи хулаш латта процессаш нийса кхетае ца мегаьча коммунистех лаьцa аьлча, укхаза цхьа хІама да де дезаш — тувлабаьча, шекболча наха юкъе парте политика нийса хилар дІахойташ бу кхетама болх чІоагІбар.

КПСС XXVIII съезд хила кхаь беттал кІезигагІа ха йисай. Дукхача парторганизацешка болабеннаб отчеташи хоржамаши де, юкъарапартийни форуме, конференцешка бахийта кандидаташ увттабе. ЛоархІаме да съезда делегаташ тешшамеча коммунистех, инициатива йолаш, творчески, нравственно цІена, партена, ший халкъа, вай социалистически Даьхенна хьалхашка, общество революционни эргаяккхара кхела тІехь шоаш чІоагІа бехктоххаме болга кхетадеча нахах харжар.

Вай — принципиальни кІийлен тІа партийни мутІараш кхотадара тІехьа, массанена юкъе цхьоагІо хилара тІехьа, перестройка, демократически, гуманни социализма уйлаш еза лоархІачарна тІехьа да.

Вай — КПСС XXVIII съезд вахар эргадаккхараи тоадараи съезд хилийтара, партена керда низаши керда хьинари лургдола съезд хилийтара тІехьа да.

КПСС ЦК Политбюро

КПСС ЦК Политбюро хьежар парте XXVIII-ча съездага йолча КПСС ЦК Платформаи КПСС Уставеи проекташ ювцаш съезда хьалхарча дискуссешца дувзаденнача дешашка. Белгалдаьккхар, парте а общество а дискуссеш лакхача боараме, пайдане, дуккхача проблемаех дола бе-бе дешаш вІаший тардеш чакхъювлилга, хІаьта цар, уж партийни документаш кхы а тоадара маьхе а тайп-тайпара а материал лулга.

Цунца цхьана дуккха коммунисташ, партийни организацеш чІоагІа сагота я цхьаболча КПСС членаша мамогга дискуссеш конструктивни харша чура а яьха фракционни къовсама наькъ тІа яха гІерташ, парти шин даькъа екъа гІерташ хиларах. Цу тайпарча гІулакхашта никъ бехка партийни мутІараш вІаший кхотадара тІахьеха деза ха хьаэттай.

КПСС ЦК членаша, КПСС ЦК членалла кандидаташца, КПСС Централъни ревизионни комиссе членашца дага а даьнна, союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомий, обкомий секретараштa хетар теркал а деш, КПСС ЦК мехка коммунисташка «Принципиальни кІийлен тІа консолидацена тІехьа» яха гуччахьара письмо кийчдаьд, из кепайоазон тІа арадоаккхаш да.

Президентски совета заседани

9 апреле СССР Президента М. С. Горбачева председателал а деш Президентски совета заседани хилар, цига хьежар Литовски ССР-е а цу республикана гонахьа а эттача хьалага. Белгалдаьккхар, СССР Президента Кхайкарала республика Лакхехьарча Совето денна жоп конструктивни ца хилар, цо из проблема къоастаяра реальни наькъаш хьа ца деллаш хилар, мадарра аьлча, гІулакх къоастаде таро лургйола оагІув юкъера йоакхаш хилар. Литвай хІанзара кулгалхой шоай антиконституционни гІулакхашца, бокъонга диллача доагІаш доаца де дезараш чакхдахарца кризисера арадовлара никъ бехк, республикера хьал чоалхане дерзаду. хІаьта, цунах бола бехктокхам царна тІабуж.

Президентски совета членаша СССР халкъа депутатий кхоалагІча Съезда мандат кулге а лувцаш вывод йир СССР Конституци, республикие а бІарчча мехка а бахача наьха хьашташ лорадара тІадерзадаь дола экономически, политически, кхы лостам бола гІулакхаш де дезаш хиларах.

(ТАСС).

Перестройка новкъа цхьана гІоргда

Советски кагирхой перестройка котъяларца чІоагІа хьаштдолаш ба. ХІанз диалога ха я, цудухьа социалистически Даймехка кхоане шоай белаж тІа хьатІаэзца езача ноахало деш дола къамаьл кІоарга чулоацам болаш а авторитетни а да. Коммунистически парте цунца шийна нийсса а лоархІаш къамаьл делга хьалхадоаккх. 10 апреле ВЛКСМ XXI съезда делегаташца Москве вІашагІкхийтар СССР Президент, КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев. Цо советски комсомола дукхамиллионни отряда викалашта хьалхашка къамаьл дир. ВІашагІкхетаре дакъа лоацаш бар В. А. Медведев, Г. П. Разумовский, А. Н. Гиренко, Ю. А. Манаенков, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, Н. Т. Фролов.

* * *

Съезда делегаташа В. И. Ленина Мавзолейна юхе венок йиллар. Церемоне дакъа лоацаш вар М. С. Горбачев.

(ТАСС).

ВІАШАГІЙОХКАШ ЛАТТ ІАЬДАЛА ОРГАНАШ

Республике вІашагІйохкаш латт Іаьдала моттигера органаш. Керда хержача депуташа районни сессешка херж Советий а исполнительни комитетий а кулгалхой.

Ленински райсовета председателалла хержав КПСС райкома хьалхара секретарь **Р. М. Таштамиров**, исполкома председателалла — **А. В. Измайлов**, хьалха исполкома секретарь хиннар. Октябрьски райсовета исполкома председателалла хержав **А. А. Омаев.**

Старопромысловски райсовета председателалла хержав парте райкома хьалхара секретарь **Х. М. Дзейтов**, исполкома председателалла **А. С. Камнев**, председатела заместитель хиннар. Веденски райсовета председателалла хержав **Д. И. Элесов**, исполкома председателалла — **Х. М. Дебиров**, хьалха парте райкома секретарь хиннар.

КПСС Грозненски райкома хьалхара секретарь **Х. М. Витушев** хержав халкъа депутатий районни Совета председателалла, хІаьта **С. - А. А. Сангариев**, хьалха парте райкома шоллагІа секретарь хиннар, — райисполкома председателалла. Шатойски районе КПСС райкома хьалхарча секретарах **С. З. Мусостовх** райсовета председатель ваьв, хІаьта председатела заместитель хиннача **В. Х. Хаджимурадовх** — райисполкома председатель.

КПСС Шелковски райкома хьалхара секретарь **П. Г. Коломенский** районни Совета председателалла хержав, хІаьта райисполкома председателалла — парте райкома шоллагІа секретарь хинна **З. А. Бузуркаев.** Гудермесски горсовета председателалла хержав **Х. С. - С. Садыков**, хІаьта горисполкома председателалла — хьалха Джалкински юртсовета исполкома председатель хинна **Д. Б. Абдурахманов.**

Малгобекски горсовета председателалла хержав КПСС горкома хьалхара секретарь **А. И. Алмазов**, хІаьта горисполкома председателалла — хьалха Малгобекски УТТ начальник хинна **Е. А. Червов**, КПСС Ножай - Юртовски райкома хьалхара секретарь **В. Е. Гужва** райсовета председателалла хержав, хІаьта хьалха райфинотдела заведующи хинна **Д. А. Албеков** — райисполкома председателалла, Шалински райисполкома председателалла хержав хьалха «Агропромстрой» Шалински ПМК начальник хинна **Б. С. Джамалханов.**

ЛаьрхІар кхоачашду

Карара шу цхьаьцца халонаш нийслуш дІадоладаьдар Сунженски района «Победа» яхача колхоза хьайбаш лeлaдераша. Цхьабакъда, денгара денга лакхлора цар хьокхамаш. ХІанз, шийтталагІча пятилетка тІеххьарча шера хьалхара квартал чакхъяьлча, дика гуш да цу боахама фермай болхлой хьинар айденна къахьегаш болга.

Эггара хьалхара дош ала деза пачхаьлкхенга шура йохкарах. Шера хьалхарча кхаь бетта из дІачуяла езар 345 тонн, хІаьта дІачуеннар 470 тонн совгІа хилар. ХІара дийнахьа йоагІачул цхьа тонн дукхагІа шура дІаяхийтай укхазара заводе.

Дагабохийта лов соахка март болалуча деношка хинна хьокхам. Из хІаначул бархІ тонн гаргга лохагІа бар. Долче, массе оагІорахьа лоархІабаьб укхазара дояркаш шоашта хьалхашка латтача декхарех.

ПланагІа дІабахача кхаь бетта колхозо дохка дезар 90 тонн дулх. Соахка низткъа мара кхоачашдаьдацар из чоалхане декхар. Укх шера колхозхоша пачхаьалкхенга дехкад 112,6 тонн дулх.

— Шура йохкара оттадаь квартальни декхар оаха кхоачашдир кхалнаьха цІей — 8 Марта хьатІакхачале, — аьлар колхоза парткома секретара В. Брынькос.

Дика продукци — дукхагІа валюта

Укх тІеххьарча шин шера цу девизагІа болх беш я СССР 50 шу дизара цІерагІа Грозненски химзавода коллектив.

Къайле яц, вай даймехка промышленноста хьаеш йолча продукце боарам доазол дехьарчул дикка лохагІа болга, цудухьа, из дегІадаьхкача капиталистически мехкаша дІаэцац. ХІаьта, доазол дехьара эггара кердагІйола оборудовани, аппаратура, хІаьта иштта, прогрессивни технологи эцара валюта эш.

Цунца химзавода коллектива дика кхетаду экспорта боарам лакхбар шоай продукце дикал тоаярах тийша долга. Цудухьа тІеххьарча шин шера цхьаккха тайпара гІар ца еш, бахьанаш ца доахаш шоай продукце дикал тоаяра кхы тІа къахьегаш ба уж.

ХІаьта, цар хоалуш дикагІча оагІорахьа хувцамаш де вІаштІехьдаьннад. ХІанз лаьрхІа хинначул дикагІа арахец изопропил — бензол, ацетон, синтетически этилови спирт, фенол. Хетаргахьа дувца эшац доазол дехьарча эцархоша из дикал лакха йола продукце чІоагІа хоатташ а эцаш а хиларах. Из мадарра хьахьокх укх хьокхамаша — СССР 50 шу дизара цІерагІча химзавода коллектива 1989 шера, хьалхарча шерашка нийсдича экспорте кхозза дукхагІа продукци дІаяхьийтай, хІаьта валютаца нийсдича цхьа миллион сом дукхагІа пайда баьб. Цунах конвертируеми сомашка диллача коллективага 879 эзар сом хьакхаьчар.

Заводчанаша цу ахчах цхьа дакъа социальни сфера дегІайоалаярга, вешта аьлча, болхлошта керда цІенош, тикаш, берий бешамаш хьалъярга дІадахийтад. Цар иштта Францера эггара кердагІйола оборудовани нийцар 4-ча горбольницера республикански ожогови центра лаьрхІа. Цунга 70 эзар доллар дІадахар.

ДІахо цу валютах бІаь шовзткъа эзар сомах болхлошта дефицитни товараш ийцад. ХІаьта цхьайтта эзар сом къахьегама фонде дІахьожадаьд. Пхи эзар сом СПИДаца къовсам лоаттабара фонда деннад.

Иштта заводчанаша массаза шоай производство эргайоах, дегІакхувл. Хьахиннача валютни пайдах цхьа дакъа керда оборудовани, технологеш эцарга дІадахийтад.

Предприяте эггара эффективнех лоархІача цехех цаІ я — № 17 - 18 йола цех. Цига лакха дикал йола химически продукт фенол хьакхолл. ХІаьта из продукт малхбузен рынкашка геттара чІоагІа хоатташ я. Цу коллективе къахьегаш ба шоай гІулакха говзанчаш — 17, 18 йолча корпусий аппаратчицаш Г. Шпатко, Г. Шепилова, М. Гайдар, Е. Черкашина, иштта кхыбараш. Цар кулгашца хьакхолл мехка а завода коллектива а чІоагІа эшаш дола валюта, иштта лакхбу грозненски химикий лоархІам.

А. УЛАЕВ,
автора сурт.

Декхар кхоачашдергда

ДІадахача шера пачхаьлкхен планагІа дІа ца луш 1824 тонн шекара свеклаш тІайнсар Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхоза. Укх шера из декхар а токхаш 15 эзар тонн дІаяла лаьрхІад цу боахама кхаш леладераша. Вешта, цу культура 700 гектар лаьтта хьакъоастадаьд совхоза йиъ бригаде. ХІаьта фу деш да хІанз дагалаьцар чакхдаккхара, хургболча хьувкъама тешаме лард йоллара?

Тхо да цу совхоза Башаев Увайса кулгалдеча бригаде шекара свеклаш дІаювча. Из болх бу механизатораша — Зубайраев Сайдеи Хамастханов Абдул - Межидеи. Царна хьалха йолх гербициdaш тохаш Умаров Дауда, тІаккха уж лаьтта кІала яхийтара культиваци еш Бердоев Мохьмада, Джамбулатов Усама агрегаташ. Йоккхий галаш йоацаш, дика тоадаь, нийса да кха. Цудухьа тайжа лел техника, нийса доагІ-доагІача дуж шекара свеклай ги а.

— Укх шера ши бІаь гектара тІа кхеергъя оаха из культура. Дош деннад план 4200 тонн йолаш пачхаьлкхенна 5250 тонн дІаяла,— дувц Башаев Увайса. — ХІаьта лаьрхІар чакхдаккхара шоай низ дІакхоачар а ду механизатораша. ХІанз укх кхай тІа боахкачарех цхьа механизатор вац балха норма кІезигагІа дале 50 процент тІехкхоачаш ца еш. Хьадер тешаме а ду. Овсаре къахьега декхарийла бу уж лаьрххІа договор а оттаяь укх шера арендагІа болх беш хиларо.

Шекара свеклаш индустриальни технологех дІаюв. Уж дика хьувкъаяра соахка денз кІезига а даьдац. Масала, хьалха зяба аьхачул тІехьагІа дуташ хинна лаьтта, дІадахача шера гурахьа дезача макхашца цамца а доаккхаш дІанийсдир. Февраль бетта дІайха лаьттача деношка, кхашка Іайна тІоадал дІакъовлара макхаш даьхар. Кхы а цхьа хІама да белгалдаккха доагІаш. Лаьтта хьаьндара, из оахача хана, хІара гектара тІа шишша тонн кхоачийташ, минеральни удобренеш тайсар.

— Уж деррига балхаш деш шоай коа - карта санна геттара дика къахьийгар тха механизатораша Умаров Дауда, Джамбулатов Усама, Бердоев Мохьмада, Цороев Папе, — дувц бригадиро У. Башаева. — Тамаш е езаш хІама а дац из. ХІаранена хов хІанзарчул тІехьагІа хІаране алапи бухсоцаш хьадаьчох тийша долга. Цу гІулакхо декхарийла бергба шекара свеклаш хьалкхееча юкъа, хІаьта чуэцача хана техникаца де дезар лерттІа чакхдоаккхаш болх бе, из культура дика хьувкъаяра мел эшачунца гектарникаш Іалашбе а.

Шекара свеклаш лелаярал совгІа, доакъара свеклаш а кхееш хургъя из бригада. Уж 30 гектара тІа дІаювргъя. ХІанзле кхаь дезало дІанийцай уж подрядагІа лелаергйолаш. Эггара дукхагІа —, 15 гектар — шийтта берий нанас Бачаева Яхийтас дІанийцай. ХІаьта дош деннад хІара гектара тІара эзар центнер чуя.

Шекара свеклаш кхееш хургболча наьха балхацара материальни безам совбаккхара лаьрххІа мероприятеш оттаяьй. Царга хьежжа, масала, из культура лелаеча хІара сага 34 килограмм шекар, хІара гектара тІара 210 килограмм свеклаш чуенaчоа 200 килограмм ялат дохкаргдолаш да пачхаьалкхен маьхагІа. Цул совгІа, хІаранена хьажкІаш дІайийна 0,10 гектар беш лургйолаш я.

ХьатІакхоач делкъа ха. БІайха кхача бахьаш машен ера. ДІаннйс - нийсбеннача хІама яа Іоховш механизатораш. Чам болаш кийчбаьб кхача. Дулх а да.

— Бригада стане кийчбеш хургба из, — аьлча:— Мичара, совхоза столове кийчбу-кх. Техника лоаттаяра хьакъоастаяь моттиг а. Цига контора лаьрхІа цхьа вагончик мара, сагалмалхах, йоачанах кІалхарвала йиш йолаш яь кхоалле а кхыметтел яц. Кхы дикагІа яц вокха бригадашкара кхай тІара станаш, эггара дикагІа лоархІаш йола кхоалагІча бригада яр а, — жоп делар У. Башаева.

М. ХАМАТХАНОВ.

КПСС Устава проект ювцаш

Парти чIоагIлургья е лургъяц

ХIанз къайле яц Ленина хьакхелла коммунистически парти халача хьале йолга. Сталинизмен сеца латтача шерашкарча ушалашен цIенхаштта толхайнр коммунистий позици. ХIанз цаI доацаш дувцац КПСС горкомаши райкомаши дIайоахилга. Партена хьалхашка хIанз хаттар эттад: парти хургья е яц? ХIьата, нагахьа санна, хуле, мишта хургья?

ДIахо йодача хана хургйолча парте куц-сибат, цун чулоацам белгалбоакхх дукха ха йоаццаш кепатехача КПСС кердача Устава проекта. Из лоархIаме документ укх деношка цIенхаштта дувцаш да «Красный молот» яхача заводе. Цига тха корреспондента къамаьл хилар заводерча шин коммунистаца. ХIанз хьожаргда вай царна фу хет КПСС кердача Устава проектах.

ПхелагIча цеха болхло, къахьегама ветеран П. А. Зевилов:

— Тернам тIабахийта кердача Устава проект йийшача кIезиг-дукха раьза воацаш моттигаш нийсъелар сона. Парте кердача Устава тIа, нагахьа санна, из цу формулировке тIаэце, парте хIама хьакхоллача низашта баргал тохаш йола догмаш я. Масала, «Парте организационни строени» яхача раздела 17-ча пункте йоах: «КПСС вIашагIйоал производственни территориальнии белгалонегIа демократически централизма принципа ларда тIа, хIаьта укх тайпара структура а йолаш я: юххьанцара, районни, городской, окружной областной, краевой партийни организацеш, союзни республика компартеш».

Хьагучох цу «демократически централизмо» юстара кхосе мугIаречa коммунисташа аппаратни функционераш кIезигбе, царга каьхаташ кIалтIа а ца деттийташ бокъонца нахаца болх байта, яхаш, деш дола дехар. Масала. Грозне КПСС городской комитет хилча йиъ райком сенна эш? Сога хьттача кулгалдара гIандаш тIа хайша тха взносий чотагIа геттара лакха алапеш хьанйде ца эше хIаман эшаш яц. ТIехьарча хана «Деррига Iаьдал — Советашка» яха лозунг хьалха тувс, из парти производства гIулакхашта юстара а яьле боахам лелаберашта шоай компетентни указанешца новкъарле ма е яхилга да. ХIаьта овлангара из миштад хьожаргда вай. Мадарра аьлча, партийни а советски а Iаьдал аппаратчикий бе кхаьчад.

Сона хетачох, кердача Устава проекта тIа белгалдаккха доагIар кертерча даькъе цун мугIараш геттара цIенача нахаца Iалашделга.

Сона бакъахьа хетар парте XXVIII съезде репрессешка, бехк боацаш нах боабеча дакъа лаьцача, хIанз персональни пенси хьайдеш багIача берригача парте члений цIераш яьхача, уж болча бесса наха дIабовзийтача. Царна де дезача кхыдолча таIазарах дувцац аз, цхьабакъда, парте мугIарашкара дIабаха безар уж, цу палачашцен садисташцен цхьаккха юкъара хIама леладе безам бац.

Парте кердача Уставас КПСС кулгалдара лоархIама дIахо демократизаци елга Iалашде деза. Сона а са новкъосташта а партийцаш-пенсионераш членски взносаш тела ца езаш мукъа баьхача бакъахьа хетар. Взносех шовзткъеи итт процент юххьанцарча организацешка йита еза, цо шин гIулакхашка дIа-са хьожаергйолаш, иштта членски взносаш юкъера доагIача алапех цхьа процент мара ца яьхача бакъахьа яр.

Техническа тIахьожама отдела болхло, парте член И. П. Осколков:

— Парте XXVIII съездага йола КПСС платформа, кердача Устава проект ювцаш тха юххьанцарча партийни организаце дукха предложенеш еннай, поправкаш яьй. Сона хетачох, царна юкъе эггара лоархIамегIъяраш хьайоалаергья аз. Тхона, съездо шин болх дIаболабалехьа партийни организацешка хоржамаш чакхдаьхача бакъахьа хетар. Цул соовгIа, Политбюро берригача членаша наха хьалхашка къамаьлаш а деш шоай позицеш дIайовзийта еза.

Иштта платформа тIа къаьгга белгалдаккха деза партена вай мохк дегIадаьхкача мехкашта йола бийдала ганз хиларах хетар.

Сона хетачох, доал Советашка дIадалара ха белгалъяккха еза.

Устава тIа укх тайпара маIан долаш уйла хиннаяларе бакъахьа яр: хIара городе, районе, парте горкомаши райкомаши дIайоахилга е юталга юххьанцарча партийни организацешка къоастадайта деза, аьнна.

Иштта кердача Устава тIа цхьаьккха цхьа хIама а къаьгга белгалдаккха доагIар: партийни аппарата дукхал юххьанцарча организацешка къоастаяйтар. ХIана аьлча, уж цар взносех сискал юаш бахаш ба. Цхьаьккха лоархIаме момент — партийни взносий 50—70 процент юххьанцарча организацей доалахьа йита еза. ХIаьта цу гIулакхо дикка кIезигбергбар тхона лерттIа болх бе новкъарле а еш, тха фоартан тIа багIа функционераш. ХIана аьлча, цар тIаккха хIанз санна эхь ца хеташ тха хьакъ даа таро хургьяцар.

ЛоархIаме документ

ХIанз тIаэца кийчдеча Уставо хьахьокха деза вай парти кердача хьалашка мишта яхаргья. Ала деза, Устава проект цу хьакъехьа дукхагIча даькъе хаьдда жоп луш йолга. Вай замалахьа хила езача тайпара хургья цу УставагIа яхаргйола парти. Геттара лоархIаме да, аьнна хет сона, партийни кулгалхой шоай балхаш тIа шин сроках мара хила йиш йоацилга. Цу тайпара меттигаш Уставе дуккха я, цхьабакъда, цхьан статьях со дика кхетанзар. «Нагахьа санна эшаш яле, вIашагIйоакха а болх беш хила а йиш я... партийни клубаш, дискуссионни центраш... партийни балха кхыйола формаш»... «КПСС-е хила йиш яц шийчура организаци а дисциплина а йолаш, парте программа де лерхIарашца, тарлуш йоаца идейни установкаш йола фракци».

Вешта аьлча, партийни клубаш, цу тайпара кхыйола формаш лелае бокъо я, амма цар шоай чура организаци хила йиш яц. Уж дешаш, сона хетачох шоайла вIашкадоагIаш дац. Цу тIа, цар хаьдда жоп лац парте чухьа фракцеш хилийта бокъо я е яц, яхача хаттара. Нагахьа уж вIашагIъехка коммунистий бокъо яле, из белгалдеш къаьстта статья хила еза Устава тIа. Сога хьттача, парте чухьа шин организаци а йолаш коммунистий тоаба хиларо зе дергдац, хIаьта альтернативни предложенеш тела а уж ювца увттае а, вешта аьлча, парте чухьа шерра демократи хилийта аьттув лургба тайп-тайпарча фракцешa. Сталина шин репрессеш йолаялехьа парте хиннай тайп-тайпара тоабаш, шоай альтернативни программаш а йолаш. Хетаргахьа, цар хир хоададаьдецаре, хIанз ихаьчача хьалага вай парти а беррига мохк а ца кхача мегар. ХIана аьлча, цар тIахьожам лоаттабергбар партийни кулгалхой балха, шерра лелаергъяр критика. Цудухьа, из дош хаьдда къоастаде деза кердача Устава тIа.

Кхы а цхьа моттиг я Устава тIа, сона хетачох, кхыча тайпара хила езаш. КхоалагIча статья да: «Краевой, областной партийни комитеташ шоаша къестаду шоай организаце структура дешаш, райкомаш горкомаш вIашагIъйоахилга», аьнна. Хетаргахьа, хIара района коммунисташа, шоаша къоастаде деза цу района райком эшаш я е яц, цу райкома аппарате мел саг хила веза, цун структура мишта хургья. Цу тайпара вIашагIъеллача райкоме юххьанцарча партийни организаце вникалаш хила беза болх беш, долче, мугIаречa коммунистел шоаш тIех хетаргбац царна.

М. КАРНАЕВА, инженер, спецСМУ-2.

Депутаталла кандидатех

ДИКА-ВО НАХАЦА ДЕКЪАШ

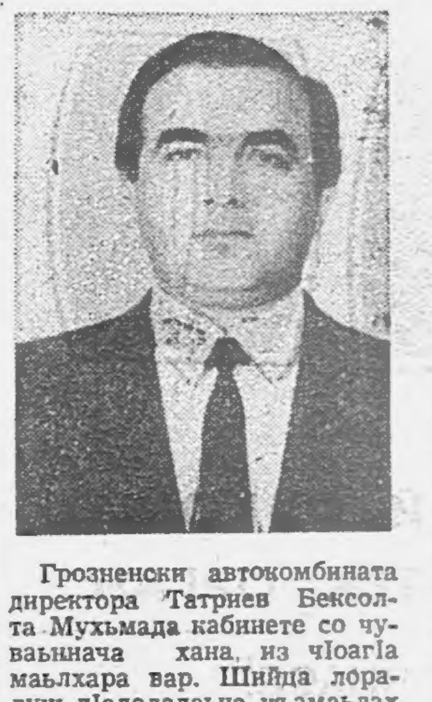

Грозненски автокомбината директора Татриев Бексолта Мухьмада кабинете со чуваьннача хана, из чIоагIа маьлхара вар. Шийца лоралуш дIадоладаьча къамаьлах цо кхетадир ше иштта гIайгIанга ваха хилар аз зийнналга. ТIаккха из дувца волавелар:

— Ножай-Юртовски районе а ваха цIавенавар со. Цига, ховш ма хиллара, юха а лаьтта чутекхад. Къахет вахарах бехача нахах. Вай мел дувце а атта дац керда тховкIийле а яь ваха ха. Цигара сурт бIаргадайна бохам баьннабар сона.

Цу дийнахьа со цига а волаш коллективо соцам бир: Ножай-Юрта лаьтта чутакхарах во тIаккхаьчараштa 10 эзар сом, массехк эзар сома маьха гIишлон материалаш яхьийта, цул совгIа, цига тайп-тайпара балхаш де хIара дийнахьа пхи самосвал «КамАЗ» лоаттае, аьнна.

Укхаза белгалдаккха деза, Татриев Мухьмада кулгалдеча коллектива цига шу хьалха лаьтта чутекхача хана во тIаккхаьчараштa а. Гурьевски областера цIабаьхкачарна а ахчанцен гIишлон материалашцен нонагIо новкъостал даьлга. Цул совгIа, автокомбината коллективо ГIалгIай автономи меттаоттаяра фонде 5 эзар сом дIахьожадаьд.

Нагахьа санна, коллектива гIулакхаш хеттача тайпара лерттIа ца леларе, экономически кIийле чIоагIа ецаре, керттерча даькъе, цига къахьегача наьха морально-нравственни сакхетама боарам лакха бецаре, гIо эшача наха новкъостал де ка яргъяцар цун. ХIаьта, цар из деррига дика хилар керттерча даькъе кулгалхочох тийша да. ХIана аьлча, цун ха деза гIулакхаш хийцца дIагIоргдолчча тайпара къахьегам вIаштIехьбаккха. Цул совгIа, болхлочунгара доагIар хьадехаш санна, цун йоакхо е а еза. ТIаккха, мел леладеш дола хIама беркат долаш, безаме дIагIоргда. Татриев Мухьмад цу тайпарча кулгалхоех ва. ХIара дийнахьа бIаьш болча водителий уйла е еза цун. ДукхагIча даькъе уж маьрша-могаш болаш цIаберззалца чуводац из. Чувахача а цIагIара диспетчерашка телефон техе хоатт берригаш цIабийрзаб е бийрзабац, хатар хиннад е хиннадац, аьле. Из да Мухьмада ше хIара водителa кхела хьалхашка бехктокхаме лоархIаш хилар, бокъонца волча дас санна цар саготдеш из хилар.

Гаьннарча Казахстане Iомаваьв из нах лархIа, доттагIала хам бе, кIалвисачоа гIо де. Цигара Татриев Бексолта дезал цIабоагIача хана ворхI шу даьнна вар из. Iаьлий-Юрта бархI класс яьккхачул тIехьагIа Грознерча учета механизаце техникуме деша отт Мухьмад. Толаме из чакхьяьккхачул тIехьагIа Кареле болх беш хул из. ХIаьта 1969 шера денз транспортни системе къахьега волалу Мухьмад. Эггара хьалха управлене отдела инженер, тIаккха воккхагIвола инженер волаш болх бу цо. Цига шийна тIадиллача моллагIча декхарах ка йоалаш вола зIамсаг 1737 автоколонна начальника заместителалла хьожаву. Укхаза Iомаю цо маярра автотранспортника, иштта, нахаца болх бара говзал. Цул тIехьагIа бахача наха транспортно-экспедиционни гIулакх деча предприяте директора заместитель волаш къахьег цо.

1978 шера автокомбината директора заместителалла хьожаву Татриев. Атта дацар цхьа коллектив яйзай алале из шоллагIчунца хувца, ше дIаIемача нахацара къаста. Бакъда, кулгалхошз гIулакхаш эсала лелача предприяте дIахьежавора из, хIана аьлча, уж дог тийша бар ха ца къовсаш, низ ца кхобеш болх тоабе, водителий вахар аттача дакхка из хьожаргволгах. Цига балха араваьнна дукха ха ялалехьа из водителашка гIолла болх лерттIа дIа ца бахийтара бахьанаш тахка волавелар. Ше дерригнен дух тIа ваьнначул тIехьагIа, Мухьмада кулгалхошта хьалхашка оттайир уж проблемаш. Уж царна йоаттIа терко е раьза хиланзар. ТIаккха автокомбината партийни собране оттадир цо уж дешаш. Цу собране Мухьмада автокомбинате хьалха цхьанне ца даьр дир. Масала, цо кулгалхошта цIенхаштта критика йир, цар балха стили методаши харцахьа хиларах, водителий болх аттача боккхача цхьаккха тайпара хIама ца дарах, социльни дакъа геттара эсала хиларах, материально-технически база дегIакхувлара йоакхо ца ярах.

Из собрани хинначул тIехьагIа укхаза дикагIча оагIорахьа хувцамаш хила доладелар. Бакъда, кулгалхоша укханна бIагIара бIарахьежаш цхьа ха а яьккхар, из цу гIулакха дукха сагота вацар. ХIана аьлча, цо эггара хьалха шоай бала дIакодабарах, вахар аттача даккха гIерташ хиларах из дукха везавелар шоферашта. Цо тIадилла моллагIа декхар мел хала дар, аьнна, кхоачашде кийча бар водителаш. Царна ховра шоаш баьча балха хам бе ховргдола кулгалхо из волга. Цига болх беш волла ше, заочно Ростовски халкъа боахама институт чакхйоаккх цо.

ХIаьта, 1983 шера из автокомбината директоралла хьожаву. ХIанз ханага дилача къона волча Татриевна тIадиллар бехктокхаме гIулакх дар, цо цунна йоккха бокъо лора хьалха ше белгалдоахаш хинна кхоачамбоацараш дIадахара. ХIаьта, гуш да цо цу бокъонех шерра пайда а эцаш, коллектива гIулакхаш тоадаьлга, болх лерттIа вIаштIехьбаьккхалга. Масала, укх тIеххьарча шерашка автокомбината коллектив автотранспортни предприятешта юкъе яьржача яхье хьалхара моттигаш йоахаш хьайоагIа. ДIадахача шера цо объединене коллективашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар.

ХIаьта из, автокомбината водителаша мехка кхыча регионашкара машиннаькъа тIа гIолла контейнерашка республика керттерча промышленни предприятешта хьаухийташ йола лоархIаме оборудовани, кхыйола продукци цар ханнахьен лерттIен дIакхачийтай яхилга да. Из декхар кхоачашдара цар хIара дийнахьа 70 совгIа деза мовхьаш кхухьа автомашина арайоал. ХIаьта, цар иштта наькъаш дехкараштa, жилищно-коммунальни боахама гIулакхаш ду, царна мел эшаш йола гIишлон материалаш хьатIакххухьаш. Цу балха тIа дика ка йоалача водителех ба дукхача хана денз укхаза хьаьнала къахьегаш бола Яндиев Хьусен, Урсу Анатолий, Дацаев Йоакъап, Чахкиев Жабраил, Абдулаев Бауди, Мержоев Докка, иштта кхыбараш. Цар хIара дийнахьа цаI-ах норма кхоачашъю.

Кхы малагIа хувцамаш даьд Татриевс? ДукхагIча даькъе цун хьинарца вIаштIехьбаьккхаб гIонна бола боахам. ХIанз цигара болхлошта лаьрхIа шера 2—3 тонн чкъаьрий, 5 тонн дулх, 15—20 тонн коартол чуэц. КердагIйолча оборудованеца Iалашъяь бытовой комплекс хьаяьй, цунна чуйоагIа душевойш, раздевалкаш, умывальникаш. Цул совгIа, хьалъяь йоалаш латт унахцIено тоаяра комплекс. Цу чу хургья массажни, процедурни, физиотерапевтически кабинеташ, иштта, психологически даькъе кIаьдвалар тIера дIадаккха таро луш цIа. Цо новкъостал дергда дукхагIйола ха машина тIа дIахьоча водителий дегIа маьженаш мукъаяхара. Квартираштa лаьтта геттара йоккха аргIа дикка лаьгIъе вIаштIехьдаьннад Мухьмада. ХIаьта хIанз директорас «Чечингражданстрой» трестаца яьча договорах уж шоаш хьалдеча цIенах кхо цIа дола квартира яла езаш ба, цул совгIа, пхи коттедж хьалъергйолаш дIатIанийцад цар. Иштта «Чечингстрой» объединене хIанз хьалде доаладаьча 107 квартира йолча цIен 60 эзар сом юкъедихьад автокомбината, цунах царна йиъ квартира яла еза.

Иштта шоана гучча беса автокомбината вахар тоаде гIерташ хьавоагIаш вола Татриев Мухьмад коллективо тешам а бенна, № 162 йолча хоржамий округе гIолла горсоветен, № 17 йолча хоржамий округе гIолла Старопромысловски райсоветен депутаталла кандидат оттаваьв. ХIаьта цун хоржамашта хьалхара программа латт шин коллектива, харжархой наказех.

Цар лоIам бизза кхоачашбеш Мухьмада дIахо а лерхI коммунальни цIеноштa ремонт еча эшаш йола турбаш, тайп-тайпара басараш, кIир, иштта гIишлон материалаш эцара средстваш хьакъоастае. ДIадахача шера шин болхлой цIеноштa ремонт еш 2 эзар сом делар комбината. Цо лерхI шин хоржамий участке бераштa ахкан азмалахьа ловза моттиг хургйолаш, царна лаьрххIа спортивни оборудованеца Iалашъяь майда хьае. Частни сектора кварталашка бахача наха, ховш ма хиллара, доахан, жа, коа тIара оалхазараш леладу. ХIаьта уж доакъарца, ялатаца Iалашде деза. Цу даькъе а шийна могаш дола новкъостал де, вешта аьлча, йол, комбикорм, кхыдола товараш чудахьара лаьрхIа транспорт хьакъоастае лерхI Татриевс. Цул совгIа, цо царна нувхаш, кхо дIакхувсара 10 контейнер оттаергья. ХIаьта царга эзар сом дIагIоргда. Иштта частни секторе чIоагIа эшаш дола товараш дохкара тикаш, ларекаш хьайтаргья.

Депутаталла кандидата ше транспортни система болхло хиларах, тарра, керттера теркам тIабахийта лерхI городера гетара воча хьале дола наькъаш тоадайтара, транспортана болх тоабара. Иштта экологически дешаш къестадеча а дакъа лоацаргда. Цо цIенхаштта тIахьожам лоаттабе лерхI экологена зене хIамаш хьакъесташ йола транспорт лине балха ара ца ялийтара. Шин предприяте яраш санна мойкаш а, бIехьа хиш чакхдоахаш йола очистни сооруженеш а хьалъяйта лерхI кхычахьа а.

Татриев Мухьмада, де лерхIаш, цунна дагалатташ кхы а дукха хIамаш да. Шеко яц, из царех лоархIавергхиларах.

М. БАРАХОЕВ.

СУРТА ТIА: М. Татриев.

ХЬИНАР ЛАЬГI ЦА ДЕШ

ДикагIбола шоай доаркаш бувца волавелча Грозненски района «Юбилейный» совхоза дахка доахан леладеча ферма бригадира Исраилов Сайпе эггара хьалха цIи яьккхар Хожбахмадова Закията.

Ше болх бе йолаеннача ткъаь пхиъ шерах цхьаккха а дIадахийтадац цо шин задани кхоачаши тIеххкхоачаши ца еш. ХIаьта 1985 шера хIара Iаттагара лоархIаш пхи эзар килограммал дукхагIа шура яьккхар Закията. Из бар совхозе меттел республике а эггара боккхагIбола толам. ДIадахха шу геттара хала дар цу ферма болхлошта. Цхьанна а доярхана маганзар шин план кхоачашъе, цхьан Закията мара.

ХIанз хIара Iаттагара дийнахьа 12 — 13 килограмм шура йоакхх Хожбахмадовас. Цунна хов хIара Iаттаца мишта хила еза, цун оамал, фу дича цо шура дукхагIа хьахецаргья. Закият детта доахан леладара йоккха говзанча я.

Дукха йийцай Хожбахмадова Закият газеташ тIа, радиои телевиденеи гIолла. Цун цIи дIаяйзай ерригача республике. ХIаьта хьинар дола, дика саг мел вувце а кIордадац. мел вувце а вийцавалац. Из массаза вувц цунгара хьаэца пайдане хIама корадоагIа наха.

Вахача цхьа низкъала хIама тIаэттача, вохаш хул цхьавола саг, лаьгIлу цун хьинар а. Иштта хIамаш нийсденнад Хожбахмадовнана а, зIамига кхо йиIиг а йолаш, цIен тIара да дIаваьнна ше йисача йохканзар из, царна йизза нана а совхозе дика лоархIа болхло а йолаш чакхъяьлар.

«Дош лоаца, муш бIаьха дика ба» оал. Цу тайпара, гIулакхах йизаи хабара тIера йоацеи саг я Хожбахмадова Закият.

ХIанз цунца болх бераш а иштта цхьадолча даькъе цо Iомабаь кхалнах ба. Хожбахмадова Закият хьинаре дакъа лоацаш хьаенай общественни вахара юкъе а. Из хиннай юрта, района, Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутат. Пачхьалкхено боккха мах баьб цун балха, общественни гIулакхий. Цунна еннай Ленина ордеи, Къахьегама ЦIеча Байракха ордеи, СССР ВДНХ дошо медаль.

Ю. ЧАХКИЕВ.

Нохч-ГIалгIай «Силуэт» яхача текстильно-галантерейни производственни объединене кIезига бац шоай декхараш даим тIеххкхоачаш а деш, башха-дика производственни хьокхамаш доахаш бола болхлой. Царна юкъе а даим яхье хьалхалатташ хиларца, шин балхах тIехдика кхеташ хиларца белгалъяьнна я хIамаш тега мотористка Р. Ужахова.

Ше цига къахьегаш йолча ткъаь шера балха тIа Iалаьмате дика тешал тIехьа долаш хьайоагIарех я из. ХIамаш тегарий массе а тайпа йола операцеш толамца караерзаьй цо. Цул совгIа массехк смежни говзал Iомаьй. Цудухьа, моллагIа йола болхло цамоташ хинна е кхы бахьан нийсденна балхъ ца йоагIаш йисача, цун меттa дIа а этте, бехктокхамегIарча участке къахьегарех я из. Цхьаккха смена дIаяхийтац цо шин норма 115—120 процент кхоачаш ца еш. Овсаре болх барал совгIа ше тегаш йола хIамаш цхьаккха тайпа сакхат доацаш тIехдика мара хилийтац цо. Цудухьа, цкъа дIаелча ОТК болхлоша ца соцаеш, хийцца чакхйоалийтарех я цо тийга хIамаш.

Дукххача шерашка балха тIа ше Iоаяь опыт камаьрша, дог раьза долаш дIайовзийт цо къонача болхлошта. Цо иштта кийчбаь говзанчаш итташ ба объединене. Царех ба хIамаш тега мотористкаш М. Вараева, Н. Касмынина, Т. Батаева, кхы дуккха бараш а. Цудухьа объединене кагирхой хьехамчех дикагIа лоархIачарех цаI я Ужахова Ранса.

Цо кийчбаьча хIамаш тегача мотористкех дукхагIбараш башха-дика производственникаш а лоархIаш, даим яхье хьалха латташ ба. Царех цаI я М. Вараева. Ше укхаза къахьегаш йола ворхI шу мара дизадеце а, балха тIа доккхий толамаш доахаш хиларца белгалъяьнна я из. Балхах мел ше дика кхеташ яле а, каст-каста дагаювл из шин хьехамчашца. Цудухьа, тIа-тIа кIоаргагIа йовз цунна шин професси, долче брак йоацаш продукци кийчъярех я из.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) М. Вараева дагайоалаш я шин хьехамчаца Р. Ужаховаца.

И. ПЛИЕВА сурт.

Кайоалаш къахьег

Самофинансированеи йизза хозрасчетеи системага а яьнна, болх бе йолаялалехьа каст-каста тIехьаюсаш, пачхьалкхен декхараш дукха тIадусаш хьайоагIарех яр Грозненски радиотехнически завода коллектив. Экономически реформа хьалашка дIахо иштта болх бе йиш йоацилга дика кхетадир предприяте кулгалхоша, берригача машинашъераша. Долче, овсаре къахьегара, пайда бара, къахьегамен производственнии дисциплина овлангара денз тоа а яь, завода керттерча фондехи балха ханахи бизза пайда ийбара дола наькъаш техка доладир цар. Цу гIулакхашта тIадерзадаь дукха балхаш а деш, шоаш лаьрхIар дизза кхоачашдир. ХIанз цхьаккха шу е бутт дIабахийтац предприяте коллективо пачхьалкхен план меттел тIанийца декхараш а дикка тIеххкхоачаш ца деш. Цудухьа товарни продукци арахецара укх шера хьалхарча квартала план дикка тIеххкхоачаш а яь, шу доладелча денз заданел тIех арахийцай цо цхьа миллиони 361 эзари сом мах бола тайп-тайпара продукци. Шин потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд цо.

Укх тIеххьарча хана къаьстта чIоагIа йоакхо ю вай мехка хIара промышленни предприяте коллективо арахеца халкъа эша товараш тIа-тIа дукхагIа хилийтара. Цу лостамагIа дика кайоалаш болх бу завода машинашъераша пятилетка тIеххьарча шера. Карарча шера планал тIех арахийцад уж 622 эзар сома маьха. Хьаеча продукцега дIадодар планагIа лаьрхIачул кIезигдарах, массе а тайпа материалашта хьурмати кхоми барах заданел совгIа пачхьалкхенна баь пайда бIаьш эзараш сомаш да. Къахьегама овсарле лакхъяра квартала задани ткъо процент совгIа тIеххкхоачашьяьй предприяте коллективо. Духхьал из лакхъяра чотагIа хьаьйй цо планал совгIа ара мел хийца товарни продукци. Уж производственни хьокхамаш денгара денга дикагIа хулийташ къахьег машинашъераша укх бетта а.

Цхьаккха цех яц заводе тIанийцача доккхийча декхарех лоархIа ца еш. ХIаьта а царна юкъе къаьстта хьинаре болх беши башха-дика производственни толамаш доахаши я Ильичева Анна, Степаненко Нина Федоровна керте латтача цехий коллективаш.

К. БАШИРОВ.

Перестройка наькъагIа: дикагIйола опыт

Йоакхо ярга хьежжа

Атта йодац вай республике экономически реформа. Производство лелаяра къаьнара методаш йохаш латт. Царна когаметта керда, дикагIйола экономически методаш юкъе а кхувлаш шоай гIулакхаш бокъалгахьа даха гIерт къахьегама коллективаш. Амма, массанахьа а цхьатарра вIаштIехьдалац из. Аьттув болашагIа гIулакх дIадода таронаш хьа а лехаш, уж махулла сихагIен дикагIен шоай балха юкъеоза гIерттача предприятешка. Царех цаI я Грозненски межрайонни производственни ремонтно-эксплуатационни объединени. 1989 шера «Чечингводмелиорация» яхача треста чуйоагIача предприятешта юкъе лелаьча социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхар коллективо. Генподрядни балхаш дара план 244 эзар сом тIеххкхоачашйир. Иштта, планал тIеххкхоачашйир шоай низашца гIишлон-монтажни балхаш дара, бахача наха маьхах гIулакхаш дара план а, лохъелар къахьегама овсарле. Цул совгIа, 260 эзар сом цIена пайда бир. Коллектива толам белгалбаьккхар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома, НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа карара кара тела ЦIе байракхи 500 сом ахчан премии дIа а луш.

Шоашта денна дена совгIаташ бакъ а деш, тIехьашка ца йоалаш хьайоагIа объединени карарча шера а.

— Тха декхар латт хиш дехкача системашта лерттIа эксплуатаци ярахи царна эшшача хана ремонт ярахи — яхаш дувц Грозненски межрайонни ремонтно-эксплуатационни объединене начальника Р. Дышнеева. — ХIаьта керттердар — екъа ха эттача хана колхозийи совхозийи хиш детта таро хургйолаш, цар леладу кхаш хадданза хица Iалашдар. Оаха гIулакх деш йоккха кхоъ район я: Шалински, Грозненски, Урус-Мартновски. Деррига а цу кхаь районе 27 эзар гектар хиш дехкаш лаьтта да. Из болх кхоачашбеш Аргун яхача хих пайда ийбу оаха. Тха мелиораторашa дош деннадар хий кхашка хьахецара массайолча оагIорахьара лерттIа кийчо е, аьнна. Ала деза, хьалха санна, карарча шера а шоай дош сийленца кхоачашдир цар. Ханнахьен тIехдикен ремонт йир каналашта, хоттах, зене йолча бальцаш цIенйир хиш дехка системаш. ХIанз йоахал хьатIаэттачул тIехьагIа болх мадаггара кхехкаш ба. Долче, укх шера хьувкъам лакха хилийтара лаьтта леладерашта шоашкара холуш новкъостал ду мелиоратораша.

Из гIулакх кхоачашдеш къаьстта дикагIча оагIорахьара белгалбаьлар № 1 йолча участка начальник Т. Берсанукаев, механизатор Н. Кизь, мотажникаш Е. Лотников, А. Сергеев, М. Абаева. 15 март тIакхоачаш Грозненски района еррига хиш дехкача сетешта ремонт чакхъяьккха баьлар уж. Дика дIабихьар шоай болх кхыча участкаша а. Масала, къаьнарча АтагIа юрта йисте Аргун яхача хин бердаш чIоагIдеш хьокхам телаш къахьийгар крановщика В. Байсултанова, бульдозеристаша К. Космынинеи В. Гончаровеи. ГIадвугаш дар № 2 йолча участка мелиоратораша гойта хьокхамаш а. Цар оттаьча графикал хьалха чакхъяьккхар Шалински района мел йолча гидротехнически сооруженешта еш хинна ремонт. Цу юкъа дика тохавалар участка начальник М. Хатуев. Из массе а хана нахаца хулар, ховра дар а эшар а фуд, болхлошта мамогта дикагIа къахьегамен бытеи хьалаш вIаштIехьдаха хьожар.

МалагIа да укх коллектива гIулакхаш бокъалгахьа далара бахьанаш? Фу хувцаденнад тIеххьарча шерашка?

Техника а оборудовани а хьалха ше хиннар я. Хувцабеннабац укхаза хьалха болх баь нах а. Цхьабакъда, овлангара денз ухвцаденнад наьха шоай гIулакх леладелга. Из де новкъотсал даьр, болхлоша а объединене специалисташа а яхачох, боахама расчет я. Нах хьалха ца зийнача моттигашка керда таронаш хьалеха болабелар. Масала, хьаэцаргья вай балха ханах кхомбара, цунах бизза хьакъалца пайда ийбара, санна йола фактор. ХьалхагIа гидротехнически сооружени тоае езача моттиге дIабаха кийчлуш, цигача дIакхачалехьа хIара дийнахьа 2—3 сахьат ха йоайора. Цу тIа наькъагIа нах а кIаьдлора. ХIанз цу моттигашка дIаоттайир кийчъяь вагончикаш. Болхлой дIа-хьа кхувлаш лела безац, хIана аьлча болх чакхбаллалца уж цигача хул. Царна укхаза салаIа, хIама даа таро я. Хьалха санна доацаш, хIанз бухсоцаш хьадаьчох тIабохийт коллективо шин теркам. Цо, шин оагIорахьара, администрацегара хьадех къаьст-къаьстача участкай балха координаци елга, цахаддаш шоай подразделенешта юкъе бувзам лоаттабелга. ХьалхагIа дукха ца эша каьхаташ гул а деш, къайлагIа къестадеш хинна дешаш тахан массанена ховши сихагIен къестаду. Хетаргахьа цхьа дош хургдац хIанз кулгалхоша колективаца дага ца боалаш къоастадаь.

Производственни дешаш толаме къоастаде болабаларга хьежжа социальни дешаш а къестаде аьттув баьлар объединене. Пайда а беш къахьегарах цу гIулакха дIадахийта ахча а хилар коллективага. Эггара хьалха лаьрхIар шоай низашца болхлошта чубаха фусамаш хьалъе. Цу гIулакха юхьиг во яц.

— 1989 шу чакхдоалаш, оахош хьал а даь, болхлошта дIаделар бархI квартирах латтача цIен дIоагIаш. — йоах объекдинене планово-производственни отдела начальника Х. Атиева. — Из болх кхы а дIахохьоргба, хIана аьлча нах чуIе фусамашца Iалашбара проблема иргIIчарех я объединене. Цул совгIа, дукха ха ялалехьа болхлошта лаьрхIа йоккха столови а эксплуатаце дIаяла дага да тхо.

ТIаккха малашб кердача квартирашка баха чуховша иразе кхаж кхаьчараш? Уж берригаш а болхлой ба: водителаш С. Укаев, С.-М. Сайдулаев, Б. Нальгиев, каменщик М. Зингаев, штукатур М. Адаев, болхло Л. Укушева, кхыбараш. Иштта соцам бир коллективо ше. Квартираш дIа-хьа екъара дош коллективо ше мара къоастадац. Цудухьа нийсхон принцип толхаяь моттиг хилац.

Шоай объединене гIулакхаш бокъалгахьа даьлча, совъяьнна средстваш эггара хьалха социальни дешаш къестадара дIахьожаярах кулгалхошта пайда мара, зе даьланзар. Шоашта еча йоакхонга хьежжа хьинареча къахьегамца жоп ду болхлоша а.

Х. ШАДИЕВ.

30—40-ча шерашка а 50-гIа шераш долалуш а лийцача наха реабилитаци яра хьакъехьа

(ДIахододар. Доладур 3, 13, 15, 22, 24 февралех, 1, 3, 6, 8, 10, 13, 15 мартех, 3, 5, 10 апрелех арадаьннача газеташ тIа).

Хасханов Дауд, 1884 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Муциев Медиг, 1871 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Матуев Гойты, 1891 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Умаров Эпенди, 1896 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Татаев Рашид, 1881 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Доворхаджиев Умар, 1869 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Джамалдиев Абдула, 1906 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Нуралиев Баматхаджи, 1871 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Адукаев Абдулхаджи, 1845 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Гелисханов Темирсхан, 1893 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Эрисханов Ахмад, 1883 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Хамзатханов Талхид, 1866 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Ибрагимов Ганой, 1851 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Дозорхаджиева Пятимат, 1881 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта яьй, нохчо, парте хиннаяц, цIеннана, Ишхой-Юрта яьхай, 2 шу суд яьй.

Алхатов Темирбулат, 1881 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Хасханов Солтамурад, 1877 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Аюбов Темирсултан, 1905 шера Ножай-Юртовски района Энгеной яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Гайтукиев Инала Мухьмад, 1907 шера Галашкински района Галашка ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Галашка ваьхав, 8 шу суд яьй.

Гайтукиев Эдильбе Хьадис, 1900 шера Галашкински района Галашка ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Галашка ваьхав, 8 шу суд яьй.

Гайтукиев Эдильбе Iаьла, 1907 шера Галашкински района Галашка ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Галашка ваьхав, 8 шу суд яьй.

Мерешков Дерги Татре, 1878 шера Галашкински района Галашка ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Галашка ваьхав, 5 шу суд яьй.

Хашиев Довтмарза ИбрахIим, 1877 шера Галашкински района Галашка ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Галашка ваьхав, 5 шу суд яьй.

Дзейтов Бануха Мовлид, 1919 шера Галашкински района Галашка ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Галашка ваьхав, 8 шу суд яьй.

Осканов СаIадала Бурган, 1897 шера Назрановски района Пхьилекъонгий-Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, Пхьилекъонгий - Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Цициев Денисолт, 1888 шера Курчалоевски района Гельдыген яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Гельдыген яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Кодзоев ГIойсолта Мурцъ-Iал, 1875 шера Назрановски района Наьсар-Керте ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, колхозхо, ГIалгIай-Юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Абубакаров Ваха Бенаевич, 1914 шера Саясановски района Аллерой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, райпо председатела заместитель, Аллерой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Цуригов Хусейн, 1874 шера Саясановски района Аллерой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Аллерой яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Сейцароев Iумара Хьасан, 1901 шера Назрановски района Средние Бережки яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Средние Бережки яхача юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Албаков Джачура Эльберд, 1877 шера Назрановски района Даттых яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Даттых яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Албаков Эльберда Асхьаб, 1906 шера Назрановски района Даттых яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Даттых яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Гапархоев БIадий ГIойсолта, 1908 шера Назрановски района Даттых яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Даттых яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Албаков Марти Хоасбот, 1908 шера Назрановски района Даттых яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Лакхара Даттых яхача юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Евлоев Дулата Юсуп, 1876 шера Назрановски района Лакхара Даттых яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, «Грознефть» мехкдаьтта разведка болхло, Лакхара Даттых яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Орцханов Идига Юсуп, 1891 шера Назрановски района Лакхара Даттых яхача юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, единоличник, Лакхара Даттых яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Заруднев Иосиф Алексеевич, 1897 шера Малгобекски района Вознесенски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, КМВР моторист, Вознесенски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Коневцов Поликарп Григорьевич 1880 шера Малгобекски района Вознесенски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, КМВР хаьхо, Вознесенски станице ваьхав, 10 шу суд яьй.

Заруднев Алексей Григорьевич, 1870 шера Малгобекски района Вознесенски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Вознесенски станице ваьхав, топаш техай.

Астемиров Арсхо, 1865 шера Итум-Калински района Дзумсой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Дзумсой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Каламов Исмаил, 1907 шера Шатойски района Хали-Кали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, хьехархо, Хали-Кали яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Авчиев Авта, 1894 шера Шаро - Чеберлоевски района Дай яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Дай яхача юрта ваьхав, 1 шу суд яьй.

Мачигов Магомет, 1884 шера Шалински района Шали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Цацан-Юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Потаев Зелимхан, 1869 шера Ножай-Юртовски района Галайты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Галайты яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Темисултанов Гака, 1894 шера Ножай - Юртовски района Галайты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Галайты яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Бошаев Меди, 1911 шера Ножай - Юртовски района Галайты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Галайты яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Татаев Дуда, 1867 шера Шалински района Мескер-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Мескер-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Шовхалов Темирбулат, 1872 шера Гудермесски района Нойберды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Нойберды яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Цициев Магомед, 1877 шера Гудермесски района Нойберды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Нойберды яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хусихканов Сулейман, 1873 шера Гудермесски района Бачи-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Бачи-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Сулаев Магомед, 1872 шера Шатойски района Шатой яхача юрта ваьв ,нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Шатой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мусаев Цона, 1885 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Ишхой-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мациев Абдулха, 1881 шера Гудермесски района Майртуп яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Майртуп яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Идрисов Умар, 1878 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Джамбеков Акмир, 1872 шера Гудермесски района Майртуп яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Майртуп яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Джабиров Юсуп, 1865 шера Гудермесски района Бачи-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Бачи-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Дадаев Ахмат, 1873 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гучигов Арсали, 1857 шера Курчалоевски района Курчалой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Курчалой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гочалаев Расул 1883 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гачалаев Умархаджи, 1873 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Горчаханов Бирти, 1863 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Галаев Мудуг, 1869 шера Гудермесски района Бачи-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Бачи-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Берсанов Асхаб, 1871 шера Гудермесски района Курчалой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Курчалой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Батуев Бисултан, 1873 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Черняев Иван Титович, 1902 шера Шелковской района Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Червленная - Узловая станце дежурни, Червленни станице ваьхав, топаш техай.

Ткачев Петр Васильевич, 1917 шера Орджоникидзевски края г. Пятигорске ваьв, эрсе, парте хиннавац, Грозный станце вагонни депо сцепщик, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Тышко Станислав Людвигович, 1898 шера Литовски ССР г. Ковне ваьв, литовец, парте хиннавац, Гудермес депо машинист Гудермес яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Апокатониди Павел Павлович, 1899 шера (Турци) Дивик яхача юрта ваьв, грек, парте хиннавац, Старо-Юртовски райпо столове заведующи, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Лиисопуло Николай Христофорович, 1896 шера (Турци) г. Юмишхане ваьв, грек, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Мисаилиди Дмитрий Ксенофонтович, 1896 шера (Турци) г. Аргоне ваьв, грек, парте хиннавац, Грозный станце закусочни заведующи, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Ергушев Дмитрий Иванович, 1890 шера Шелковской района Старогладовски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Орджоникидзевски машиннаькъа обходчик, Старогладовски станице ваьхав, топаш техай.

(ДIахододар хургда)

ИЗ ЭСАЛЧАРЕХ ВАЦ

Вай мехкара дукха кагирхой санна, Афганистане тIом беш хилар Ножай-Юртовски районера Юсупов Ахьмад.

— Бурмистров командир волча минометни роте наводчик вар со, — яхаш дувц цо. — Тайп-тайпарча къамех латташ яр тха подраздeлени, вежарий санна барт болаш дар тхо. ЧIоагIа кхаъ хилар тхона вай мехкахочох Аушев Русланах Советски Союза Турпал хиларах.

...Мазаришан - Ташкуран оалача моттигашка гIолла душманаш лелхабеш болхар вай бIухой. Ший декхар кхоачашдаь а ваьнна, пхи ди даьлча цIава новкъа вала везаш вар из. «Кастта гургда Кавказа хоза Iалам, морхашка кхувда лоамий бовхьаш, гургба доттагIий, — йоахар цун дего. Уж уйлаш йохайир цIаьхха дегIа тIа хьийддача йIовхан талгIено. Кхийттача топо цхьаккха къахетам ца беш лаьттах техар къона бIухо.

МоастагIчун герзо аьтта когах ваьккхар зIамига саг. Ташкенте госпитале дуккха иллачул тIехьагIа цига пхьараша протез йир цунна.

Къонача хана дегIа маьженах валарах боккха бала буж дег чу. Эсалчарех вац бIухо - интернационалист. ТIеххьарча деношка цо гойтача къонахчалах «За отвагу» яха медаль, медалаш елар цунна. Вахарах, къахьегамах дог дилла воаца зIамсаг, шоллагIа группа инвалид волаш, доккха пенси хилийта раьза хиланзар.

Шийна ла а ловш, кхоалагIча группа инвалида книжка делар цунна. Гудермесски медицински инструментий заводе шлифовальни цехе балха вахар Ахьмад. Укхаза слесарь - сборщика говзал караерзайир къахьегамца йоккха мерзо йолча кIанто. Заводе арахецаш йола медицински инструменташ вай мехка санна, доазол арахьа а дикка йоввааш я. Дог-уйла деха воацаш вахарах сакъердалуш ва Ахьмад.

— Наха юкъе самукъне я, — йоах цо.

М. КУЗАЕВ.

Фельетона меттел

Да воаца никъ

Грозне оагIорахьара СоагIапча дIачувоаллача аьтта оагIорахьарча баь тIа дукха нах гулбеннабар. Гаьна йоацаш сеца латтар лоабат тIабола шиъ «КамАЗ».

— Малав шоана укхаза лоабат Iобоассабе пурам деннар? — яхаш дагтара лувш вар шоферашка Малгобекски АТП болхло Мержоев Мувса. — ХIана йохаяьй оаша ер моттиг? Моттигерча Iаьдала викалашца дагадаьннад шо е даьннадац?

Баь тIа гIолла никъ баккхийта раьза боацаш лувш бар кхыбола нах а.

— ДIахьажал, наькъаш дехкачар укхаза даьчунга, — йоахар инициативни группа члена Коригов Шабазгире. — Даьла тIаволчо де йиш йолаш хIама дий из?

Цу къамаьлашка ладувгIаш дагадехар сона дукха ха йоаццаш редакце дена письмо. Из яздаьдар СоагIапча вахача М. Гандалоева. «ЗIамига долча хана юрта йистерча баь тIа ловза ухар со. Укхаза чIоагIа хоза яр. БIарг хьестар коркача баьцо, тайп-тайпарча зизаша. Боккхий нах а гуллора баь тIа шоай вахарах-леларах дувца. ТIаккха мел накъайоалар из моттиг Iаьсий доажадара, коа тIара оалхазараш леладара. Цул совгIа, гон тIа говраш а хехкар укхаза. Шоай доалахьара цIеной хьалдара из бай дIабекъа беза яха хабар арадаьлча, раьза хиланзар юртара нах. Пен санна духьала а этта, «ак» аьлар цар. Лоацца аьлча, бай кIалхарбаккха аьттув баьлар».

Цхьабакъда, хIанз Iаьржа морхаш тIахьайзай юртхошта дукхаезача моттига — «Чечингавтодора» управлене оттаяьча а Малгобекски ДРСУ-с хьаллаьцача а проектагIа никъ бакхха лаьрхIад баь тIа кIолла. Шоай кулгалхоша аьннар кхоачашде болабеннаб гIишлонхой.

Хьал-Iо волавенна хьежар со хIанзлехьа гIишлонхошта карагIдаьнначунга. ДIадувца хала долаш хIама да из. Кхоъ гектар гаргга хургдола лаьтта дохадаьд, бульдозер дIа-хьа хийхка. АстагIча Темара даьхача оращта тарабийрзаб бай. Эгтара новкъагIдар фуд аьлча, из да баьцовгIашта пайдана бола лаьттан Iаьржа тIоа хIалаккбар. Из мара дециий? МагIалбике гIишлош хьалъяра котлованаш йоахачара лаьтта, карьера жагIа хьатIаккхухь укхаза.

— Беррига бакхха беза никъ 700—800 метр мара бац, — йоах юртарча наха. — Цу гIулакхa дIадахийта лерхI 280 эзар сом! ВIаьхий нах ба «Чечингавтодора» управлене а Малгобекски ДРСУ-а багIараш. Ховш да, иштта цхьа хIама дIадола а дий, цхьаболча хьакимаша гIишлон материалаш лечкъае наькъаш лохилга. Нагахьа санна ер гIулакх соцаде аьттув ца боале, кастта Инаркъе, Долакоа, СоагIапча бахача дукхача наьха ковнаш асфальт билла хургда. Иштта я-кх къоал дара тактика. Масала, укхаза хьатIаккхухь яхаш дагтара бохкаш латт жагIа. Наькъашка гIолла дIа-хьа долалел — шоашта гургда шоана из сурт.

Сенна боаккхаш ба керда никъ? Цу хаттара жоп лаха хала хиланзар. ХIанз болаш бар цу моттиге гола тохаш ба. Из гола дIаяккха дагаделла «Чечингавтодора» управлене кулгалхошта. Цудухьа кхсстадаьд цар из гIулакх.

Цхьабакъда, цара моттар нийса дац. МоллагIволча сага дика гуш да, баь тIа гIолла никъ баькхача цхьан гола когаметта керда шинъ хьахулга. ШозлагI-дале, дукха рузкъа доаде дезаш а хул.

— Никъ баккхара дIахьожадаь ахча тха юрта хьалоре бакъахьа дар, — йоах къахьегама ветерана Мержоев Мовтас. — Цох боккха пайда баргбар. Хьалъергьяр тика, амбулатори, клуб, кхыйола соцкультобъекташ. СагIадехарга ден тIа хургьяцар тха юрта Совет, школашка деша дагIача берашта цхьацца хIамаш эца йиш хургьяр.

— Къаьнара никъ хьатоабе дукха ха а доккха рузкъа а эшац, — аьлар Ш. Коригова. — Гола тохачара моттиг кIеззига шерйича а даьннад гIулакх. Шин-кхаь дийнахьа хьаде йиш йола хIама хьа ца деш юрта бахача наха вас е гIерт наькъаш декарий хьакимаш.

Баь тIа нах гулбеннилга хайна хьавера юрта Совета исполкома председатель Гандалоев Iийса.

— Сога хьатта хIама доацаш дIадоладаьд ер гIулакх, — йоах цо. — Проект сона бIаргайнаяц е аз пу тIа кулг а яздаьдац. Из яхаш я Малгобекски горисполкома бехктохкаме секретарь М. Танкиева а.

ТIаккха мишта лоархIабаьб гIишлонхой моттигерча Iаьдала пурам доацаш бай бохабе? ДРСУ начальника М. Кодзоева дувцачох, из никъ республика кара ба. Цигара кулгалхой декхарийла бац моттигерча Iаьдала соцамашка хьежа.

Цо дувцачунца вIалла вIашкадоагIаш дацар «Чечингавтодора» управлене начальника А. Алмасханова аьннар.

— Сона ховш дац, бай бохабаьбий, — аьлар цо. — Хьогара эгтара хьалха хозаш да сона из. Са кулгах чакхъяьннаяц керда никъ баккхара проект. Сона из бIарга а яйнаяц. Цул совгIа, моттигерча Iаьдало яхар ца де бокъо йолаш яц аз кулгалду организаци.

Шоана гучча бесса, керда никъ биллара гIуланха юстаръяьннай СоагIапчара юрта Совет, Малгобекски горисполкоми ДРСУ-и, «Чечингавтодора» управлени. ТIаккха жинаша даь хургда-кх из? Кхоачашде дезаш дац-те дукха ха йоаццаш СССР Лакхехьарча Совето тIанийца Лаьттах дола закон?

ХIаьта республикана кара бола районера никъ мишта тоабу хьахьокхаш цхьа масал доаладаьд «Ленина байракх» яхача районни газето. Соахка, ахка чакхдоалача деношка, бокъонца болх кхехкар Малгобекерча Толстой цIерагIча улицагIа. ХьатIаухар жагIа бахьаш йоагIа низ бола машинаш, Iобоассабора Iи хьалъуха асфальт, дIаувттайора бордюраш, дIайоахар гаьнаш. Цхьан дешаца аьлча, наькъа реконструкци йора. Сихбеннача гIишлонхоша гIулакх чакхдаьккхар деза цIей — города Ди хьатIаккхачале. Рапорт делар!

Тахан ше мадарра гуш да цох хьахиннар. Реконструкци яьча новкъа гIолла дIа-хьа лел зIамига а йоккха а машинаш. Цар чархашта кIалхара хьадетт тIой, хотта, хин цицхаш, ерригa сигале къайлайоаккхаш дом латт. Миллион сом дIадахийта тоабаь никъ... парх аьнна бехаб.

Фу реконструкци я из, нагахьа санна Iурра кор хьаделла, цIагIара дIааравала йиш еце, бер цу наькъа дехьадалийта кхера везаш хилча?! Гуш яц дехьа-сехьа вала бокъо луш йолз знакаш, гонга кхоачаш я бордюраш.

Сона а бIаргадайра из ийрча сурт. Ши-кхо бIаь метр никъ бича, бос малагIа ба ховргдоацача яьлар са туфлеш, къоарзъелар тIаювхa костюм. Из къахьа къемат ловш латтар бIаьш нах, мах беш яр тикаш, ара а баьккха бохкар чкъаьра. Везан даьла, фу хургда-те укхаза ахка хьатIаккхаьчача, бокъонца дом баьлча?

Боккха бала лайнарех ба Грознера Малгобеке бода никъ. Дукха эксперименташ яьй укхаза гIишлонхоша, гIабуц миссел рузкъа доадаьд. Цхьабакъда, хIанз а цхьан кога тIа даьннадац гIулакх. Тахан сагото кхаьча хьувз СоагIапча баха нах, пархинг йоаккхаш латт цар салоIаш, цар сакъердалуш хинна моттиг. Дом а хинна дIагIоргдате кхы а 280 эзар сом?

— Шоаш укхаза баь кегар дIабаккха беза наькъаш дехкараша, — йоахар Мержоев Мовтас. — ДIанийсде деза лаьтта. Наха дезар кхоачашдар — из я, сога хьаттача, перестройка.

Из уйла йолаш ва со а.

М. КАРТОЕВ.

ДОЗЗОЛ ДЕХЬАРА

Дукха дешаш да хIанзза кортамукъале шийга кхаьчача эгтара къонагIа ярех йолча африкански пачхаьалкхено Намибе къестаде дезаш дараш. Царна юкъе лоархIамегIдарех да — ший доалахьен хьакъехьара дош. Хьап доалахьа хургья, хIанз укх сахьате американски, английски, къулбааафрикански капитало бизза тIахьожам лоаттабеш йолча горнодобывающи промышленноста предприятеш? Мехка парламент харжалехьа йолча хана, царех дуккхача хаттарашта жоп луш дуккхача общественни деятелаша цхьабараш та камаьрша дош лора, вокхар сатеде гIертар, хIаьта деррига а конъюнктурни хьалах тийша да. Тахан ха хьатIаэттай, дага мел лаьттар кхоачашде дезаш.

СУРТА ТIА: Россинг яхача уранови рудника болхло.

ТАСС фотохроника.

Американцашка йоах: авто чура арадовла ха хьакхаьчай

Шоай доалахьа йола автомашинаш эца безам бараш вайцига тIехь-тIехьа дукхагIа хулаш латтача хана, общественни транспорта тIа дIатIахайшача бакъахьа хеташ ба американцаш. Цунна дола бахьан гонахьара Iалам денна дукхагIа бIехлуш хилар, сов дукха Iайнача машинех «гурматаш» а хулаш наькъаш дукъаш хилар, машинаш лела наькъаш дахкарга а тоадарга а шерагара шерага мах дукхагIа бодаш хилар.

«Клуб Сиерра» яхача «баьццарчар» массови калифорнийски организаце даьча тохкамаша йоах, нагахьа санна укх гаргтарча хана общественни транспортах шерагIа пайда эцара наьха санна чIоагIа оарцагIа а даьнна, де дезар ца дой, керттерча даькъе цаIаш болча водителаша лехкача автомобилий Iулаша араеттача шоай газашца духхьал садикъа боабергба цу эгтара йоккхагIйолча американски штате баха нах.

Белггала бакъ а долаш да, Калифорне, вешта ерригача Америке а санна, автомашиний наькъаш шерагIа, паргIатагIа хургдолаш дехка гIийрта хилар; цу тайппара, цига вахача сага дукха къахьега дезаргдоацаши духьаленаш хургйоацаши, ха эгтара кIезигагIа йоаеш города йистерча ший цIенгара городерча ше болх беча моттиге кхача йиш хилийтар духьа.

Шовзткъа шу хьалха дуккхачарна из мегаш дар: штат дукха нах ца бахаш а паргIата а яр. Цхьабакъда, цу хана денз штате баха нах дикка дукхагIа хиннаб, хIаьта общественни транспорта сеть зIамигъеннай, общественни транспортаца лела калифорнийцаш цу юкъа шозза кIезигбеннаб; укхаза бахача нахах общественни транспортаца балха ухараш ялх процент мара бац.

Автомобилаш сов тIех чуIовргхиларах бола кхерам укхаза бIаргагуш хиннабац алга яллац. ХIанз массехк шу да керттерча наькъашка шин сагал кIезигагIа боаца пассажираш чубагIаргбола машинаш леларгйолаш лаьрххIа цхьа оаса хьакъоастабаь. Цхьа водитель мара чу саг ца вагIаш йола машинаш цу оаса тIа гIолла дIа-юха аха бокъо лац, хIаьта цу тайпара йоагIа машин лаьцача дукха гIод а тох. Газеташ тIа, телевидене, радио чу гIолла даим кхайкаеш латт мича, маца, малагIа автомашин я чуха мегаргволаш яр ха йиш йола телефоний номераш тIаккха паргIатта лела бокъо я автомашиний.

Бакъда, цо а кIезига новкъостал ду. Цкъа Лос-Анджелеса юхе гIолла тIехвоалаш — шинна а оагIорахьа кхоккха мугIарагIа машинаш лелача № 5 йолча наькъагIа водаш, — ши сахьат доаде дийзар са ткъаь итт гаргга километр никъ бара. ВIалла юкъе юкъ йоацаш хадданза ухар машинаш. ТIехьагIо специалисташка хьаттар аз: селла хьалдикъа хIанад е наькъаш. Цар дийцар: 1980 шерагара 1988 шерага кхаччалца 55 процент дукхагIа хьалдизад машинаша наькъаш, хIаьта наькъаш шоаш цу юкъа ши процент а хиннадац дукхагIа.

Деррига а фуд аьлча, наькъаш дахкарга мах дукха бода — цхьа миль (1,6 км) шоссе булларг 100 миллион доллар дода штата. Цудухьа кхетадеш да, Лос-Анджелесе сиха лелача трамвая никъ билла хIана лаьрхIад: 20 миль бIаьхача цунга 800 миллион мара гIоргдац.

ХIаьта эксперташта хет, нагахьа санна из гIулакх дIахо а хIанз мо дIадоде, 2000 шу дузаш штате баха нах 17 процент дукхагIа хургба, цунга хьежжа водителаш а — 20 процент, хIаьта наькъашка гIолла лела машинаш — 33 процент. Из фу яхилга да аьлча, машинаш чакхъяьнна ца йоалаш хIара автомобилиста сеца латта везаргва юкъера лаьрхIача хIанз санна 20 минута лаьтта а ца Iеш, сахьата гаргга, хIаьта шера цунга гIоргда цун йоаяь хан бензини лаьрхIача 5240 доллар гаргга. Наькъа тIа Iайнача газий хьадж яарах цун могашалла хула зе доацаш да хьона из.

ХIанзарча хьала кIалхардовлар духьа, «Сиерра клубо» штате бахача нахага йоах: укх шера июль бетта референдум йолча хана бензина налог тIатохийтара тIехьа хила деза шо. Бакъдар аьлча, из дайта гIерташ да цу тайппара совнагIа хьатIадена ахча керда наькъаш дахкарген къаьнадараш тоадарген дIадахийта лаьрхIа дола штатера Iаьдал а. Из цхьаккха дича а хила йиш йолаш дац. — йоах «Сиерра клуба» викалаша. Эгтара хьалха общественни транспорта сеташ хьаярга даха дезаш да ахча».

ХIаьта автомобильни доагара цIенача тайпаех пайда эцаргболаш бараш, аьнна хет клуба членашта, налогах мукъабаьха хила беза. Цул совнагIа, йоах цар, керда транспортни гIирсаш дара увттаю планаш гонахьарча Iалама цар бергболча Iоткъамга хьежжа могае а ца могае а бокъо яла еза Iалам лорадеча моттигерча органашта.

Бакъдар аьлча, автомобиль ца хилча шийчох вахар ца хетача американца хала хургда ший оамалаш хувца общественни транспорта тIа дIатIаха. Цхьабакъда, калифорнийски «Сиерра» клуба» 200 эзар бола членаш догдоахаш ба, шоаш гIоттадаьча дешо из гIулакх аттача даккхара новкъостал дергхиларга.

Е. ПОЗДНЯКОВ,
АПН. соб. корр.
Сан-Франциско.

Китаера фусамий реформа

Массе метте латта цIарацIураши хьалдеш латта гIирсаши хIанзарча Китая вахара эгтара белгалагIа йола оагIув я. ХIаьта а фусамий проблема хьалхагIа а санна эгтара иpагIчарех цаI я укхаза.

КНР гIишлошъяра Министерства лоархIамегIа, чуIеча фусамий хьалаш сагтота тоаде дезаш ба городашка бахача дезалех 20 процент гаргга бараш. Мехка чуIе цIеношх хьалде оттаьча программа тIа лаьрхIад хIанз цхьан сага шин квадратни метрал кIезигагIа чуIе моттиг кхоачача городашка бахача наха 1991 шу хьатIаккхоачаш керда квартираш хилийта. ХIаьта 1995 шерале чуIеча фусамий хьалаш тоаде лерхI кхаь йиъ квадратни метрал кIезигагIа чуIе моттигаш йолча наьха.

Цунца цхьана лаьрхIад Китае, чуIеча фусамий проблема пачхаьалкхен капитальни вложенеш дIахо алсамъяхара чотах къоастае гIертача, вешта а атта доацача мехка финансово - экономически гIулакхаш кхы тIа а толхадергхилар. Экономисташта хетачох, уж хьалаш аттача дахара эгтара гIойленагIдар — чуIе цIеношх бахача нахага дохкар.

ХIанзле а дIадоладеннад гIишлошъеча компанеша бахача нахага базар тIарча маьхах чуIе цIеноши дохкилга, хIаьта цар хIара квадратни метрах хIанз ши эзар а кхы дукхагIа а юань доаккх. Цхьабакъда, уж квартираш эца таро яраш дукха бац, нагахьа санна болхлойи гIулакхерча наьхен шера юкъера алапи 1700 юань мара ца хилар теркалдича.

Статистикю яхачох, керда хьалдеча цIеноех 80 процент гаргга дараш предприятешен организацешен дIаийду, хIаьта цар тIехьагIа дохк е арендагIа дIател шоай болхлошкен гIулакхерча нахаген чухьарча маьхах, вешта аьлча, квадрат метрах доаккхар 130 юанагара 400 юанага кхоачаш а долаш.

Гражданашка иштта йохка лаьрхIад хIанз уж чубаха квартираш. ХIанз Китая городашкареи поселкашкареи чуIе моттигаш ерригаш а лаьрхIача 2,5 миллиард квадратни метр. КНР Госсоветерча фусамашта реформа еча групперча специалисташа даьча лоархIамагIа, цу фусамех гIаддайча а ахаш екхачул тIехьагIа пачхьалкхенга хьакхоачаргдар 100 миллиард юань, тIаккха из ахча чуIе цIеноши дукхагIа хьалдарга дIадахийта йиш хургъяр.

ХIаьта а, китайски кепайоазон тешалагIа, фусамий реформах хIанзалца хьа хийттар хиннадац. Массехк бахьан да цун. Эгтара хьалха — фусамий маьхаш совдаьха хилар. КНР-е вахарга бода мах хадданза лакхлуш латтача хьалашка кхыметтел льготни маьхех йохкаш йола квартираш а эца таро яц геттара лакха алапеш долча наьха мара. Цул совгIа, кIезига пайда беш йолча дукхача предприят е й вIалла низ а кхачац фусамаш эца шоай болхлошта ахча хьожаде.

Кхы тайпа бахьанаш а да. Масала, Китае дукхагIа бараш дог тийша ба, чуIе фусам хилара йола бокъо — социализмана карагIдаьннача керттерча хIамаех цаI — пачхьалкхено Iалашъе езилгах. ХIаьта из цар тешам боабе сел атта а дац.

Николай НОВИКОВ,
АПН-н корр.
Шанхай.

Тахан — космонавтика Ди

1961 шера 12 апреле Ю. А. Гагарина баьча космически наькъо адамленна хьайнйллар Вселенни йовзара лаьрхIа варгвоаца горизонташ, новкъостал дир дIахо Iилмен техникен дегIайоалаяра. Космически эра шерашка сага творчески гене а къахьегамо а лаьттанъюхерча орбита тIа яьхай бIаьш Лаьттан спутникаш, космически кемаш. Царгара лаьтта бахача нахага кхаьчай гаргарча а гаьнарча а космосах, Маьлха системерча планетех, Маьлхах шийх йола Iалаьмате йоккха информаци.

Космос караерзаяра дакъе дуккха чоалхане Iилман а технически а декхараш толаме кхоачащдаро таро хилийтай советски космонавтий эггара хьалха космосе арабовла, эггара хьалха космически кемаш вIашагIхотта, дуккхача хана космосе никъ бе. Таханара космонавтика цивилизацех дIакъаста йиш йоаца дакъа а хинна дIаэттай, цо хьахьекхад ше санна яр кхы йоацалга а экономически пайдане ше хилар а.

Космически системай ларда тIа кердача тайпара къоастадаьд метеорологе, Iалама ресурсаш тахкара, экологе, астраноме дуккха керда дешаш. Космос — из керда машинаш, машиностроене, гIишлош хьалъеча, медицине, быта сфере пайда эцаш йола материалаши технологии. Дерриге хьалхалатташ, прогрессивни мел дар космосе тахка а тахка юкъедоаладаьчул тIехьагIа обществага юхакхоач, халкъа боахаме из кхоачащду.

Алхха «Энергия» — «Буран» яха ракетно-космически система хьаяро дуккха изобретенеш, яьй, дуккха хIамаш гучадаьхад, эргадоахаш тоадаьд. Массаза болх беш йолча лехкача орбитальни станцеш тIа хьаю полуправодниковн материалаш биопрепараташ и. кх. дI. Космос караерзаяр дукха ахча дIадодаш хIама да, цхьабакъда из перспектива йолаш да, специалисташа лерхIачоах, космически техникага дIадахар дизза меттa оттаргда 1995 шера. Космически тохкамех хьахиннчоах пайда эц тайптайпарча мехкашкарча Iилмахоша.

Дунен халкъашта юкъера дуккха экипажаш болх беш а хиннай болх бе кийчлуш а я советски космически кемай борта тIа.

ЦИФРАШИ ФАКТАШИ

* Космонавтика ди дезде оттадаьд СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа 1962 шера 9 апреле эггара хьалха космосе никъ бе саг вахар белгалдеш. Из дезду хIара шера 12 апреле. Дунен халкъашта юкъерча авиационни федераце решенегIа из ди дезду авиацеи космонавтикаи Дерригдунен ди санна.

* 1957 шера 4 октябре Советски Союзе адамлен исторе чухь эггара хьалха сигала урагIъяхийтай Лаьттан искусственни спутник. Из цига лийний 92 дийнахьа, хIаьта Лаьттана гонахьа 1400 го а баьккхаб.

* «Восток» яха советски космически кема хилар дунен тIа эггара хьалха 1961 ш. 12 апреле пилота-космонавта Ю. А. Гагарина (1934—1968) вай планетана гонахьа го баьккха йола космически аппарат.

* 1989 шера 6 сентябре «Союз ТМ-8» яхача космически кемаца сигалъяхай экипаж: командир Советски Союза Турпал подполковник Александр Викторенко, бортинженер — Советски Союза Турпал Александр Серебров тIа волаш.

* Кхаь шера «Мир» яхача станце борта тIа 5 эзар гаргга тохкамаш деш тайп-тайпара сеансаш яьй, цига пайда нийцаб 60 совгIа цIераш йолча тохкама аппаратурехи оборудованехи. Массехк килограмм материалаш юха лаьтта кхаьчай астрофизикаи геофизикаи даькъе тохкамаш дарах гулъяь, космически технологе, биотехнологе, биологе, медицина даькъе а хIаьта иштта космически техника дIахо дегIайоалаяра хьакъехьа тохкамаш деш гулъяь а.

* 1988 шера халкъа боахамен Iилман гIулакхаштен космически тохкамаш дарах хинна зе 1,3 миллиард сом хилар, хIаьта хьабаьнна пайда дIадахачул дукхагIа хилар цу шера — 2 миллиард сом.

* ХIара шера бувзама спутникех вай мехка хула экономически эффект 540 миллион сом я. Специалисташа яхачох, спутникови бувзамах 200 километр совгIа йолча моттиге пайда эцаш хилча из экономически пайданегIа да радиоприемни е кабильни хьисапе бувзам лоаттабечул. Цудухьа 2000 ш. тIакхоачаш ерригача.

ШКОЛЕРЧА МУЗЕЕ

1969 шера деиз № 50 йолча Грозненски юкъерча школе болх беш я авиацеи космонавтикаи музей. Из вIашагIъеллар а музея кулгалхо а ва исторе хьехархо Никулин Вадим Вадимович — РСФСР халкъа образоване отличник, СССР космонавтика федераце член. Музее дукха а пайдане а экспонаташ гулъяьй. Цар таро хулийт дешархой космонавтика истори, космос караерзаеча карагIдаьннараш довза.

Укх деношка школа коллектива цIерагIа моаршала телеграммаш яьхкай СССР космонавтика федераце председатела заместителагара И. Г. Борисенкогара, музея совета сийлен членагара профессорагара Н. Е. Прудниковгара, кхычаргара.

СУРТАШ ТIА: авиацеи космонавтикаи музея залашка.

Н. КОБИАШВИЛЕ
сурташ.

ДОГ КЪОНА ДА ВЕТЕРАНА

Сийлахь - боккха Даймехка тIом болалуш къона хиннавале а, вахар дайза вар Магомаев Ахьъяд. Цунна кхийнадар ЦIеча Эскаре гIулакх де а цу эскарца Малхбузера Белоруссе мукъайоаккхаш хила а. ХIаьта къахьегама никъ кхы а хьалхагIа болабелар цун.

1937 шера Грозненера номер 2 йола юкъера школа чакхъяьккхача Ачхой-Мартане школа директоралла вохийт къона комсомолец. Цигара вода из ЦIеча Эскаре. ХIаьта цIавийрзачул тIехьагIа районашта юкъерча колхозни школана кулгалде оттаву Магомаев. Укхаза Коммунистически парте мугIарашка дIаэц из.

1941-ча шера Шатойски ВЛКСМ райкома секретаралла хержар къона коммунист. Амма, из цига болх бе волавеннав а алалехьа, лирача моастагIчунца тIом хьайра. ТIема комиссариате а ваха, ше фронте вахийтар дийхар Ахьъяда. Цох хIама хиланзар. Цу шера, август бетта ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкомо шоллагIча секретаралла хержар Магомаев.

Цу хана Грозненa тIакхача гIерташ бар фашисташ. Царна геттара эшаш дар укхазара мехкдаьтта. Город иштта атта моастагIчунна дIаяла лаьрхIа бацар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой. ТIом бе кийчлуш яр мехкдаьттахой город. Московски областе кхаь бетта партизански курсашка дешаш хул А. Магомаев. Уж курсаш чакхъяьхача, ВЛКСМ Центральни Комитето Нохчичен подпольни обкома хьалхарча секретаралла оттаву из. Белгалдаккха деза, фашисташ вай республика гарга кхаьчача хана, нохчий а гIалгIай а къаьстта подпольни комсомольски организацеш вIашагIйохка лерхIаш хиннилга.

Немцаш Ищерски станицана юхе кхаьчача, юха а тIема комиссариате вахар Ахьъяд. Цун дехар кхоачашдеш 4-ча гвардейски гIалгIазкхий дошлой корпуса юкъейоагIача эскадрона замполиталла оттавир Магомаев.

1943-ча шера цу эскараца цхьана тIом беш хилар Ахьъяд, хIаьта моастагIа Кавказера юхатехача Саратовски тIема-гIашлой училище деша вахийтар из. Из чакхъяьккха цхьа ха яьлча 117 дивизе стрелкови полка батальона командиралла оттавир капитан Магомаев.

Польша, мукъайоаккхача, Берлин хьайоаккхача кхычахьа хиннав ветеран. Цунах дуккха а хургдар язде, хIаьта а теркам тIаоз наггахьа мара луш йоацача Александра Невске ордено. Из шийга мишта кхаьчай дувц ветерана:

— Берлина 120 километр гаьна йолча Фюрстенвальд яхача цхьан города юхе кхаьчадар тха эскара дакъа. Дивизионни разведкас цу городе фашистий эскараш дац, хIаьта корпусни разведкас да, аьнна, хоамаш дера. Бийсан ши сахьат даьннача хана, полка командира Корчагина тIа а вийха амар делар сона, батальонаца цу городе гIо, аьнна. Нагахьа, цига фашисташ хуле, вай эскарашка хоам бе декхарийла вар со, хIаьта ца хуле городе чIоагI а венна, вайбараш тIакхаччалца вагIа везаргвар.

Тхо города гаргакхаьчача фашисташ хоалуш бацар. Из йита а йита, юхатIехьашка бовлаш хиннаб уж. ХIаьта тха эскара дакъа цига кхаьчалга хайча юха а бийрза, тIом болабир. Амма, оаха цу хана еррига кхозицеш хьа а лаьца, таIазар дир царна. Кхо бIаь саг чувоагIача батальоне цхьа саг мара ца вувш яьккхар оаха из город, новнаш яь а массехк саг мара вацар. Сона а кулга чов йир цига. ХIаьта фашисташта доккха зе хилар, 150 совгIа саг хIалаквир царех. Из город иштта яккха аьттув баларах елар сона из орден.

Александра Невске орденал совгIа, Даймехка тIема 1-ча степена орден, дуккха медалаш, вурийтта правительственни совгIат делар Магомаевна цу тIем тIа.

ТIом йистебаьнначул тIехьагIа а 1946 шера декабрь бутт хьатIакхаччалца а Советски Эскаре гIулакх деш хилар Магомаев Ахьъяд. Машар эттача хана а мехка визза патриот ше волга хьагойтар цо. ТIемо даь зе юхаметтаоттадеш дуккха къахьийгар Ахьъяда. Казахстанерча Чимкент яхача городерча заводе болх беш хилар. ХIаьта Нохч-ГIалгIайчен автономни республика юхаметтаоттайича. Москве, КПСС ЦК Лакхерча партийни школе деша вахийтар из. Цигара цIавеча парте Надтеречни райкома шоллагIа секретарь, райисполкома председатель хилар.

ТIехьаюсачарех яр «Минеральный» яха совхоз. Цун болх тоабара 1965 шера цига кулгалде хьожавир коммунист Магомаев. Лоаццача хана совхозе овлангара хувцамаш де карагIдаьлар цунна.

ТIеххьарча хана, пенсе вахалехьа «Гикаловское» яхача производственни объединене директор хилар Магомаев. ХIаьта хIанз РСФСР персональни пенсионер а волаш, салоIаш ва 70 шерал дикка тIехваьнна ветеран. Амма, дог къона да ветерана, цIагIа вагIа хала да цунна. Цудухьа, республика общественни вахаре доккха дакъа лоацаш ва Магомаев Ахьъяд. Республикерча комсомола ветераний совета член волча цо каст-каста къамаьл ду Советски Эскаре болхача кагирхошца.

М. КУЗАЕВ,
СССР журналистий Союза член.

Укх деношка Грозне хилар Советски Союза Турпала Нурадилов Ханпаши приз яккхара йола традиционни Ерригсоюзни бIаьстан мотокросс. Из хIанз 15-ззлагIа чакхъяьннай. Укх шера эггара хьалха программана юкъе йихьаяр 50 куб. см йолча мопедий классагIа йола кIаьнкий яхьаш. Цига котало яьккхар ДОСААФ Новочеркасски технически школа воспитанника Алтухов Олега.

125 куб. см йолча мотоциклай классагIа яхьаш хилар кхелетарий а къонахий а группашка. Котваьлар Кабардино-Балкарски АССР-ерча Майски спортивно - технически клуба воспитанник Троянов Игорь. Грозгерча Гончаров Юре кхоалагIа моттиг яьккхар.

БоккхагIболча гонщикашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар грозненца Асманский Олега, цул дукха тIехьависанзар дото призер хинна вола Козелько Виктор. Уж шаккъа а цхьан команде ва, спорта мастераш а ба.

ХIаьта а бIарчча хьайицача вай команда йиълагIа моттиг мара яккха аьттув баланзар.

СУРТА ТIА: Грозне Ерригсоюзни мотокросс йолча хана.

«ДММ» марка тIалатта кога гIирс

«Дизайн. Моделаш. Машинаш» — иштта оалаш я Москве цхьана хьайийлла кога гIирс бу. эггара хьалхара ший продукци укх шера март бетта тикай тархеш тIа гучаяьнна советско-итальянски предприяти. Из хьайийлар кога гIирса моделий ерригсоюзни ЦIенои кога гIирс беча фабрикашта духхьал оборудовани хьае кийчлуш йолча Морацоне яхача городерча «Пластик машинери» яхача итальянски фирмои. ХIанз шера 200 миллион парал совгIа кога гIирс ца тоъача СССР-е кога гIирса дефицит кIезигъе лаьрхIа я керда предприяти. Цул совгIа, 20 процент гаргга продукци итальянски рынке гIоргья.

Цхьана предприяти хьалъелга хьалхадаьккхар итт шу совгIча хана СССР-ца гIулакхаш леладеш хьайоагIача итальянски фирмо. Из дар 1989 шера феврале, хIаьта августе кулгаш яздир из цхьана хьалъе оттадаьча документа.

«ДММ» продукци СССР-е советски бийдалах итальянски оборудованеца, дизайн лелае лерхI шинна а оагIон специалисташа.

«Итальянски кога гIирс лархIа а бeагIаш лоархI дунен тIа дикагIчарех цаI, хIаьта «Пластик машинери» яхача фирмо кийчъеш йола Итальянски оборудовани белггал ший тайпара а дунен тIа хьеараштa юкъе ше морг кхы цхьаькха йоацаш а я», — иштта лоархI доазол дехьара ший партнер цхьана хьалъеча предприяте правлене председатела, Санфранциски университетера менеджерий школа яьккхача Сокол Юрас.

Кога гIирс хьабелга фирма гIулакхий цхьа оагIув мара яц.

Цо доал а деш хьае лерхI иштта советски кога гIирсий предприятешка оттаяьча импортни оборудованена гIулакх делгеи запасной оатхалашца из Iалашъелгеи шийна дIатIаэцаргдолаш йола сервис-центр а.

«ДММ» балха кхоалагIа дакъа — рекламеи издательски гIулакхаши. ХIанз долаш долча «Кога гIирса моделаш» яхача журналал совгIа цхьана хьалъяьча предприяте лерхI малхбузехьареи советски мода дегIаахара леламах дувцаргдола, кердача технологех, техниках, материалех дола хоамаш кепадеттаргдола «Модаи техникаи вестник» арадаха. Вестник дIадоаржадергда СССР-еи Италеи.

«ДММ» лерхI выставкаш увттае а, советски предприятешца корта бола бувзамаш тасса ловш йолча малхбузехьарча, цу даькъе итальянскичарна а советски рынкера партнераш леха.

«ДММ» штате кхо бIаь гаргга саг хургва, оагIонаша гIулакхага дIайохийта капиталаш цхьатаррарча боараме хургья. Баьннача пайда цхьа дакъа загата хьежадергда фирмо.

Цхьана предприятеш хьалъяра гIойле еш дола дуккха гIулакхаш Советски правительства чакхдаьха доллаше а, укх тIеххьарча хана кIезиг-дукха лаьгIъеннай из процесс, хIаьта цхьана хьалъяьча эзар фирмах хIанз болх беш цхьа бIаь гаргга мара яц, — йоах арахьарча бувзамашта «ДММ» правлене председатела помощник волча экономически Iилмай кандидата Кожемяка Валере. — Цу хьалашка къаьстта гIойленагIа хиларца белгалдоал СССР-ан Малхбузен Европе ФРГ-егареи Финляндегареи дIайиккхача хIанз йоккхалга лиллача кхоалагIа экономически партнер йолча Италенеи юкъера бувзамаш.

(АПН).

СОВГIАТ

ВIалла дагадацар СаьмуIашка вахача а укхазарча консервни завода хаьхо волаш болх беча а Харсанов Насрудина ше «Волга — ГАЗ-24-10» яха автомашин лотереях кхаж бена йоаккхаргья, аьнна. Деррига дIадоладелар цо ялх бутт хьалха СССР ДОСААФ-а лотерейни билет эцарца.

Кхаж бенабий Харсанов хьежар 23 феврале — Советски Эскареи ТIема-Форда Флотеи цIей долча дийнахьа. Билет «меттахьа кхеташ» хиннадар. Цу тайпара хIама-м Насрудина вахаре цкъа мара нийсденнадац. Цудухьа кхетаде хала дац, мел дог айденна вар из кхаж беналга хайча.

— Лотерейни билеташ ийдеш оамал йолаш вацар со. — йоах Насрудина. — Тешаш вацар цу «ловзарах». Пхезза-ялхазза тиражага а, тIаккха билетага а хьежар со. Юххера а тийшар. Мадарра аьлча, 23 феврале сайна дика совгIат дир аз.

ХIанзчул тIехьагIа лотерейни билеташ дукхагIа ийде лаьрхIа ва Харсанов. Цу тайпара хьехар ду цо кхыча наха а.

В. КУРБАНОВ.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 АПРЕЛЬ.

ЕРА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Документальни фильм.
8.40 — Опера дукхаезачара телеклуб.
9.50 — Мультфильм. 2-гIа дакъа.
10.25 — Сага институт.
11.25 — Берий сахьат (английски метта урокаца).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — Коталон 45 шу дузаш. Документальни фильм.
16.40 — Ашхабадера берий филармони скрипачай ансамбла концерт.
17.10 — Саг. Лаьтта. Вселенни.
18.10 — Мультфильмаш.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
19.40 — «Плач волчицы» яха художественни фильм. 1-ра сери. (Премьера).
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — Актуальни интервью.
21.40 — «Плач волчицы» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
23.50 — ТСН.
00.05 — ВЛКСМ XXI съезда дневник.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Iилма - довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Общи биологи. 11 класс.
9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.40 — Музыка. 2-гIа класс. Симфонически оркестра инструменташ. 1-ра передача.
10.55 — Iилма вестник.
128.00 — Документальни фильм.
12.40 — Ритмически гимнастика.
13.10 — «Первые радости» яхача телефильма юхагойтара сеанс. 2-гIа дакъа «Необыкновенное лето» 6-гIа сери.
14.30 — Бадминтон. Европа чемпионат.
16.35 — Документальни фильм.
17.20 — НГIАССР Гостелерадио инструментальни ансамблеи солистии концерт.
17.50 — Киножурнал.
18.00 — Юртбоахам хьеха университет (гIалгIай меттала).
18.15 — Музыкальни пауза.
18.20 — Информационно-публицистически програма.
19.00 — «Арена». Спортивни программа.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Информационни программа.
21.00 — «Преображение Преображенки».
21.30 — «Весеннее равноденствие» яха «Комсомольская жизнь» яхача журнала 70 шу дизара хеталь, цIай долчара яь репортаж.
23.00 — Бадминтон. Европа чемпионат.

13 АПРЕЛЬ.

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «...16 шу даланзеи боккхагIеи».
9.15 — Мультфильм.
9.35 — «Плач волчицы» яха художественни фильм. 1-реи 2-гIеи сереш.
12.00 — «Вай лаха долх» яха («Мишта салоI вай» яхача циклера) передача.
12.30 — Ха. ТСН.
15.30 — ТСН.
15.45 — «Если вам за...».
16.30 — «Магия черная и белая» яха берашта дола фильм.
17.45 — Компьютерцара диалог.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «Iаьдал — Советашка». Моттигерча органий Iаьдали лаьттах дола Закони.
19.30 — Л. Бондаренкос дIалохх (баян).
19.40 — В. И. Ленина ваь 120 шу дузаш «Штрихи к портрету В. И. Ленина кабинете цаIи ахи сахьат» яха 2-гIа фильм.
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — Коллаж.
21.35 — Актуальни интервью.
21.45 — Из хиннад... хиннад...
22.10 — Взгляд.
23.55 — ТСН.
00.10 — ВЛКСМ XXI съезда дневник.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Документальни фильм.
8.35, 9.35 — Литература. 5-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
10.35, 11.45 — Литература. 6-гIа класс.
11.05 — Iилма - довзийтара фильм.
12.05 — Л.-В. Бетховена оркестрацара скрипка дола концерт.
12.50 — «И снилась мне большая зала». А. Н. Островский цIен-музеях.
13.35 — «Первые радости» яхача телефильма юхагойтара сеанс. 2-гIа дакъа. «Необыкновенное лето». 7-гIа сери.
15.00 — Бадминтон. Европа чемпионат.
16.45 — «Виктор Астадьев — нет мне ответа» яха документальни фильм.
17.50 — Фильм-концерт.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Днепр» — «Динамо» (Киев). 1-ра тайм.
19.50 — А. Бардина ловз (гитара).
20.00 — Бийса даькъала хила шун, бераш!
20.15 — Информационни программа.
21.00 — Футбол. СССР чемпионат. «Днепр» — «Динамо» (Киев). 2-гIа тайм.
21.50 — Спорт массарна а.
22.05 — «Вий» яхача Н. В. Гоголя произведени экранизаци (1967 ш.). (Духхьашха).
23.20 — Бадминтон. Европа чемпионат.

РАДИО

12 АПРЕЛЬ, ЕРА

7.30 ДоаггIаш дола къамаьл.
7.40 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 Иллеш, мукъамаш, халхараш (гIалгIай меттала).
11.15 Халкъа этиках йола беседаш.
11.30 Къахьегама ресурсаш. Мишта пайда эц царех? (нохчий меттала).
11.45 — 12.00 Болхлочоа хетар.
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Къамаьл ду моттигерча радиос. Ведениски районера передача (нохчий меттала).
17.31 — «Шоана юрта боахама къахьегамхой». Музыкальни программа (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — 19.00 Халкъа мукъамаш (нохчий меттала).

13 АПРЕЛЬ, ПIАЬРАСКА

7.30 «Юртара Iуйренаш».
7.45 Объявленеш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 «Юртара вахар» (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 Дикал — предприяте чухьежа кизга (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 Тхацига хьоашала енай «Шовданан аз» яха фольклорни ансамбль (нохчий меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Парте XXVIII съезда йолча КПСС ЦК платформа проект ювцаш (гIалгIай меттала).
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 Публицист хьеж перестройкага (гIалгIай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 Реклама.
18.40 — 19.00 «Шераши нахи» (нохчий меттала).

СФ05073. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1348.